

11.213/
156

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

156. SZ.

GRÓF KEMÉNY JÓZSEF
ÉS
MIKE SÁNDOR LEVELEZÉSE

ÍRTA
GAZDA FERENC

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA
KOLOZSVÁR, 1943

GRÓF KEMÉNY JÓZSEF
ÉS
MIKE SÁNDOR LEVELEZÉSE

ÍRTA
GAZDA FERENC

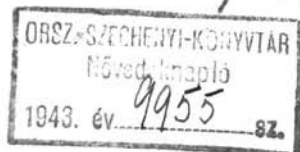

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA
KOLOZSVÁR, 1943

Különlenyomat
az ERDÉLYI MÚZEUM
1943. évi 1. számából

M. 2 13/ 156

Felelős kiadó: Gazda Ferenc.
Minerva nyomda Rt. Kolozsvár. 56. — Felelős vezető: Major József.

Gróf Kemény József és Mike Sándor levelezése

A mult év június 21-én¹ volt századik évfordulója annak, hogy *gróf Kemény József*, korának legnagyobb erdélyi oklevélkutatója és unokatestvére, *gróf Kemény Sámuel* a Kolozsváron ülésző erdélyi országgyűlésen tizenötezer kötetet meghaladó könyvtárakat, több ezer darabból álló oklevél és kézirat, valamint gazdag ásványgyűjteményüket a hazának felajánlották s ezzel a nagyszerű elhatározással megvetették a már régóta tervbe vett² Erdélyi Nemzeti Múzeum alapjait. Ennél több ezen az országgyűlésen a Múzeum létrehozásának ügyében nem is történt. A következő lépés még ugyanezen év december 23-án az volt, hogy egy erre a célra kiküldött bizottmány előzetes tárgyalása nyomán az országgyűlés a Múzeum alapítására vonatkozóan kidolgozott törvényjavaslatot elfogadta és nyomban szentesítés végett felterjesztette Bécsbe. A szászok ellenzésére a bécsi hivatalos körök addig húzták-halasztották a törvény szentesítését, míg 1848 május 30-án a két magyar haza egyesülése bekövetkezett s ezzel az erdélyi országgyűlés is megszűnt. Ez a tény és a reá következő forradalmi idők lehetlenné tették ennek a nagyraihivatott intézménynek a felállítását. A Múzeum eszméjét azonban már nem lehetett Erdély magyarságának a lelkéből kioltani. A szabadságharc után bekövetkezett minden nemzeti megmozdulást elfojtó Bach-rendszer alatt a Múzeum eszméjének megvalósítása a vezető emberek előtt még sürgetőbben szükségesnek látszott. Egyre többen csatlakoztak ahhoz a gondolathoz, hogy a magyarság szellemi művelése érdekében meg kell teremteni a tervezett Múzeumot. Végre *gróf Mikó Imréné*, Erdély Széchenyijének négy évi áldozatos munkája eredményeképpen, több mint másfél évtized múlva 1859. november 23-án sikerült az eszmét valóra váltania, a Múzeumot felállítania.

Az új intézmény legértékesebb gyűjteménye Kemény József hagyatéka lett. Kemény ugyan nem érhetette meg nemes eszméje valóraválását, mert már négy évvel azelőtt³ meghalt, de amit fáradhatatlan szenvedéllyel egész életén át gyűjtött és írt, kincseket érő gyűjteménye rendeltetése helyére került, s forrása lett a magyar történelemnek. Gyűjteményében a legkülönbözőbb tudományágak, történelem és irodalom, egyházi és jogtörténet, régészet és ásványtan, föld- és néprajz, sőt még az orvostudomány is képviselve

¹ A két Kemény 1842. június 21-én ajánlotta fel könyvtárát a Kolozsváron felállítandó Erdélyi Múzeum alapjául.

² Az EME megalakulását megelőző mozzanatokra és a Kemény-gyűjtemény sorsára vonatkozólag l. Kelemen Lajos: *Törekvések egy erdélyi Múzeum alapítására*. EM. 1909: 353 kk. — Ua.: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története*. [Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület félévszázados ünnepére. 1859—1909. Kolozsvár, 1909—1942. 5—79.]. Ua.: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület múltja és jelenje*. Kolozsvár, 1909. — Szabó T. Attila: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története és feladatai*. Kolozsvár, 1942.

³ 1855. szeptember 12-én halt meg Gerenden. Ott is van eltemetve.

volt. Ez a gazdag gyűjtemény és sokrétű munkásság nemcsak bámulatos szorgalmáról tesz tanúságot, de arra a széleskörű ismeretre és tudásra is fényt vet, amelyet kutatásai közben szerzett. Egész életén át a tudománynak és nemzetének élt.

Kemény a szó legigazibb értelmében szenvedélyes gyűjtő és kutató egyéniség volt. Korának a neveltje abban az értelemben, hogy a mult emlékeit törekedett felkutatni és összegyűjteni s ugyanakkor a tudomány számára is hozzáférhetővé tenni. Kemény mint gyűjtő méltó társa Battyhány Ignácnak, a gyulafehérvári könyvtár és Teleki Sámuelnek, a marosvásárhelyi Teleki-téka alapítójának. Ők mindhárman a század tudományos szellemét magukévá téve, egyéni kezdeményezésből, pusztán tudományszeretéből hordták össze gyűjteményüket azzal a céllal, hogy így segítsék elő a fejlődésében megakadt magyar tudományos életet. Míg azonban a Battyhány-könyvtár és a Teleki-téka fejlődése alapítójuk halála után úgyszólván teljesen megakadt és a tudomány fejlődésével nem tudott lépést tartani, addig Kemény gyűjteménye azzal a ténnyel, hogy a nemzetnek adományozta, szerencsésebb helyzetbe került. Ennek köszönhető, hogy országos jellegű intézménnyé fejlődött. Hogy Kemény miképpen hozta össze hatalmas gyűjteményét, arra a feleletet egyénisége adja meg. Utazásait és ismeretségét, levelezését és baráti összeköttetéseit egyaránt felhasználta, hogy gyűjteményét újabb értékes adatokkal gazdagítsa. Gyűjtő természete nem egyszer tulzássokra is ragadta. Ilyenkor ezzel vigasztalta magát: „Így szerzett régentén a Spanyol király is magának várakat és országokat” — írja 1855. január 4-én kelt levelében.

Széleskörű levelezést folytatott korának több tudós egyéniségével. Életrajzírója,⁴ Veress Endre, több mint kétszáz levelét gyűjtötte össze. Leveli közül több nyomtatásban is megjelent, nagyrészüket azonban még kiadatlan. Keménynél a levélírás nem műfaj, hanem egyszerű érintkezési eszköz. Leveliben vagy valamilyen tudományos adat után érdeklődik, vagy pedig valamilyen tudományos kérdésről, kutatásról számol be. Kemény idejében még hiányzott az időszakonként megjelenő folyóirat s a tudósok közötti levelezés, és így Kemény levelezése is, mintegy a folyóirat szerepét töltötte be. Ezért Kemény levelei tudományos szempontból is nagyon értékesek.

Mély baráti szeretet fűzte Keményt altorjai Mike Sándorhoz, az erdélyi főkormányzók levéltárosaéhoz. Ezt az őszinte barátságot tükrözi vissza az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában, Mike Sándor iratai között fennmaradt az a tizenhat levél, melyet Kemény a tisztelet és szeretet meleg hangján „Mike bácsi”-hoz intézett. Mike már munkakörénél fogva sok adattal és másolattal gazdagította Kemény gyűjteményét, de ezenkívül lelkiismeretesen és készségesen elintézte a gróf bizalmas családi ügyeit és feleségének kolozsvári megbízatásait is. Egyik levelében ezt írja Kemény: „annyi barátságot tapasztaltam már Mike Bácsitól, hogy azt nem vagyok képes eléggé meghálálni.” Kemény Mikének minden szívességeért nagyon hálás volt. Bárhol utazott, itthon vagy külföldön, egy-egy levélben mindig meg-

⁴ Veress Endre: *Gróf Kemény József (1795—1855)*. EM. 1933: 3 kk. és kny. Erdélyi Tudományos Füzetek 55 sz. Kolozsvár, 1933.

emlékezett róla. Egy alkalommal meg is mondja: „Ezen (bármilyen rövid és kicsi levelemet is) csupán csak azért írom Mike Bácsinak, hogy Mike Bácsi lehessen meggyőződve arról, hogy távol a külföldön is nem tudok jó Barátaimról elfelejtkezni“, de Mike Bácsi se felejtkezzék el „szíves tisztelő kutyabőrös barátjáról Kemény Jósefről“.

Mike Sándorhoz intézett levelei, sajnos, csak 1847. július 7-től maradtak fenn a gróf haláláig, 1855. szeptember 12-ig. Számra kevés, de ez a kevés is elegendő ahhoz, hogy fogalmat alkothassunk Kemény önfeláldozó egyéniségéről és munkaszeretetéről. Érdekes bepillantást nyerhetünk Keménynek a gerendi kúria csendes magányában töltött utolsó éveire is. Öregedő napjait gyengélkedő egészsége, ahogy leveleiben emlegeti „nyavalyája“ megnehezítette. Gyakran panaszkodik, hogy kezei elnehezedtek és szemei elgyengültek. Humoros kedélyét azért soha sem veszítette el. Itt-ott a levelek végén a sorok mögül némi szelíd humor csendül ki. Mikor a „Párizsi Tudós Társaság“ tagjává választotta, humorosan jegyzi meg: „E bizony szép dolog, — de ennél még is jobb lenne egy jó Recept fájdalomaim ellen. — De „Sic itur ad Astra“. — Az az: „Így pusztul el az ember.“

A szabadságharc után Keményt otthon találjuk a gerendi ősi kastélyban, amint gyűjteményét szedi rendbe, „mert azok is érezték a szomorú forradalmi dúlásoknak pusztító csapásait“. A románok 1848. november 28-án megrohanták és feldúlták a kastélyt, szerencsére azonban nagyobb kár sem a könyvtárban, sem a levéltári gyűjteményben nem esett. E szerencsés véletlennek köszönhető, hogy Kemény hatalmas gyűjteménye az Erdélyi Múzeum-Egyesület megalakulása után szinte hiánytalanul kerülhetett be az Erdélyi Múzeumba.

A Kemény-gyűjtemény arányaira jellemző, hogy mikor 1857. augusztus 26-án Gerendről Kolozsvárra hozták, a szállításhoz harminchat ökörszekérre volt szükség. Az egész gyűjteményt így sem szállították be,⁵ mert a kastély padlásán még ott maradt mintegy huszonkét mázsányi régi irat, melyet az utódok csomagolópapíros gyanánt adtak el. Ebből a hatalmas régi irat-garmadából mindössze csak két ládányit sikerült 1907-ben a tudomány számára megmenteni. A szállítmányt éppen az alább közlendő levelek címzettje, Mike Sándor levéltáros vette át. Ő volt az első rendezője is a Kemény-gyűjteménynek.

Gr. Kemény József erdélyi kutató és gyűjtő munkája minden erdélyi kortársánál nagyobb. Jelentőségét, munkásságát legszebben Jakab Elek jellemezte. „Dolgozott — írja — egyedül egész osztálya helyett, kipótolta egy század mulasztását, jóvátette lethargiába merült nemzete hibáját, megmentett sok veszendőbe ment régiséget, iratot, egyedül volt ébren a nagy álom korszakában; jós lelke látta, hogy be fog következni az az idő, midőn a nemzet újjáteremtése eszközeit a régi irodalmi és történelmi hagyományaiból merítendő. És ez a nagy provizorium alatt szószerint bekövetkezett.“⁶

Kemény alább közlendő levelei a Mike-gyűjteményben, Mikének a levelekre írt válaszai pedig a Kemény-gyűjteményben vannak; mindkettő az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában található. Kemény három levelét

⁵ Századok 1909: 136—7.

⁶ Magyar Polgár 1881. október 17-i számában.

már Mike is kiadta az Új Magyar Múzeum 1856. évfolyamában.^{6a} Most csupán a teljesség kedvéért közöljük őket ismét. Mike összes levelei és Kemény kilenc levele negyedív, a többi nyolcadív nagyságú papíron van.

I.

Gr. Kemény József levelei

1.⁷

Pest 26/7 847.

Édes Kedves Mike Bácsi!

Julius 23 dikán ide szerencsésen megérkeztünk, — mái nap azonnal elmentem Majerhez a tudvalévő Hyacinthus gyökerekért, de Majer azt a választ adá nekem, hogy magának személyesen Hyacinthus gyökerei nincsenek, hanem azokat minden évben Harlemből ezerenként hozatja, — mivel pedig azoknak megérkezését csak September végére várja, ennél fogva azokkal September vége előtt nem is szolgálhat, de akkorra bizonyosan fog szolgálni, — így lévén tehát a dolog, mostan a kívánt gyökeket le nem küldhetem, de october elején azokat Mike Bácsi biztonnyal meg fogja kapni, még pedig külön kis Ferslagba pakolva a Kolosvárra menendő gyors-szekérrel. —

Malomné^{7a} ő Nagyságának mondja meg Mike Bácsi, hogy tegnap magam voltam Budán Döbrönteit (!) felkeresendő, de ő jelenleg nincsen Budán, mert feredőre utazott, — de a mint hazajövend, azonnal fogja megkapni azt, a mit ő Nagysága átalom felküldött. —

Pest két évtől fogva nagyon gyarapodott, főleg a Duna felé, — egy új ház éri a másikat, és mindegyik olly roppant nagy, mint egy kaszárnya. — Tegnap itt olasz operát hallottunk, — remekül énekeltek, — de Álb⁸on nincsen köztök. — Holnap az Akademiába fogok *ágálni*, — holnap után gőzösön megyek Esztergomba kevés időre, — onnan visszajöve megyek vas uton Vácra, ott is csak keveset fogok mulatni, — Augustus 8-dikán pedig reggel megyek a Tudosokkal Pozsonyba gőzösön és onnan Sopronba a gyűlésre. — Herczeg Eszterházi roppant költséges készületeket csináltatt elfogadásunkra, — fél-Magyarország meg fog ott jelenni, — bezzeg jó lesz ott dolgunk.

A magyarországi dietának itt semmi híre, — és Erdélylyel nem is igen bibelődnek. — A vas-ut Szolnok felé Abonyik már elkészült, de még nem járnak azon, — az idevaló nagy hűdis nagyon emelkedik ki a Dunából, — valójában bámulni lehet, hogy Pest mennyire halad, — ha így megyen a dolog, ugy Bécs Pestnek alig lehet hostátja. —

^{6a} Az erre vonatkozó megjegyzést maga Mike írta rá a 8., 9. és 10. levél címzés feletti részére.

⁷ Az eredeti levelekben aláhúzott részeket *dúlten* szedettük [A szerk.].

^{7a} Malom Zsigmond kormányfőtanácsos felesége, született Farczádi Simó Rozália.

⁸ Álb⁸on Marietta olasz operaénekesnő (1826—1894). Tizenhatéves korában lépett először a színpadra a bolognai színházban. Nagy sikereket aratott Bécsben, Párizsban, Milánóban és Szentpéterváron.

Máli⁹ Mike Bácsit ezer meg ezerszer köszönteti, — én pedig Kovács Bácsinak¹⁰ azt izentetem, hogy esmerősei szívesen emlékeznek rolla. —

Ha Mike Bácsinak még valami commissioja volna, úgy kérem írjon nekem csak Bécsbe *post restante*, mert csak ott kaphatom meg levelét. — Bécsbe Augustus 18-dikán leszek, — ott csak 8 napot fogok mulatni, onnan Velenczébe, vagy talám máshová is utazandó, — szeretnék francziaországba is átrándulni, — de e még bizonytalan, mert minden a pénztől függ, a pénz pedig nem szokott úgy teremni, mind a gomba, — egyébiránt „homo proponit, Deus disponit.“ — Hej! be jó volna a Luterián egy tüzes menköt, zsíros térnot nyerni! —

Minden esetre maradjon Isten velünk addig is, míg újra megláthatnók tisztelő barátja.

Kemény József.

Címzés: *Pest 26/7, 1847. Erdélyi főkormányshéki allevél Tárnok, Al Torjai Miké Sándor Urnak egész tisztelettel. per Varad Kolosvárt. A posta pecsétén: Pest 27 7. Alatta: Kemény vörösviaszba nyomott gyűrűpecsétje.*

2.

Dresda. Aug. 30. 1847.

Édes Kedves Mike Bács!

Ezen (bármi rövid, és kicsi levelemet is) csupán csak azért iram Mike Bácsinak, hogy Mike Bácsi lehessen meggyőződve arról, hogy hazámtól távol, a külföldön is nem tudok jó Barátaimról elfelejtkezni. —

Utazásom Bécsből (Olmüzen, Prágán és Töplíczen keresztül) eddig szinte repülve esett, mert a vas-utnak, és a gőzösnek sebességét nem lehet leírni. — Bécsből Prágáig 61 mértföld, — és ezen distantiát 13 ora alatt utoztam által. — Már most itt vagyok Dresdában, — megjártam Pilniczbe a Szászkirály' nyári lakát, kertjeit s. a. t. — itt láttam magát a királyt is. — Egy pár nap mulva megyek Lipcsének, Ilálának s. a. t. — Két hét mulva pedig Velenczébe akarok lenni (ha az Isten éltett) — majd onnet is írok egy levélkét Mike Bácsinak, — de most nem írhatok többet, mert képzelheti Mike Bácsi is, hogy egy báméskodó utazónak kevés ideje szokott maradni a levélíráshoz, — de majd ha haza kerülök elég elbeszélni valóm leszen. — Kovács Bácsit köszöntse, kérem, nevembe. — Addig is pedig, a míg újra megláthatnok egy-mást, legyen Isten velünk, — Mike Bácsi pedig el ne felejtkezzék addig is

szíves tisztelő, kutyaörös barátjáról

Kemény Józsefről

P. S. Máli, a ki maga is itt vagyon, köszönteti Mike Bácsit.

Címzés: *Dresde. A Monsieur Monsieur Alexandre Mike de Al-Torja Vice directeur de l'Archive Guberniale, a Clausenburg en Transilvanie. Par Prague, Vienne, Bude. — A postapecsétre ráírva: Dresden 30. Aug. 47. — Alatta: Kemény J. vörösviaszba nyomott gyűrűpecsétje.*

⁹ Steinau Amália, Kemény Józsefné rokona, az öreg gróf kedvence, aki őt többször külföldi útjaira is elkísérte.

¹⁰ Nagyajtai Kovács István történész (1799—1872); Kemény őszinte barátja és munkatársa volt. Együtt adták ki „Erdélyország Történetei Tárá“ 1837-ben.

3.

Édes Tekintetes Úr!

Kedves régi jó Barátom!

Szándékom lévén gyűjteményeimnek töredékeit össze-szedni, (mert azok is érezték a szomorú forradalmi dűlásoknak pusztító csapásait) — ennél-fogva kérem: azon esetre, ha következendő kézirataimra továbbra szüksége nem lenne, Barátom Uramnak, azokat nékem Tekintetes Kolosvári *Hutter* Úr szíves alkalmatossága által visszaküldeni, u. m. *Regestra Archivorum Tomus 3tius*,¹¹ — és *Lexicon*, vagyis *Repertorium Nobilitatis Tranſilvæ*,¹² alphabethumi renddel.

Bocsánatot esdekelvén e béli alkalmatlankodásomért szíves régi indulattal maradtam

tisztelő barátja.

Grof Kemény József.

Gerenden Nov. 6. 1852.

Mike Sándor kezével: *E 13 November 852 elküldöttem 1. Codex authenticus atriculoru(m) Decret 13. Tomi VI. 2. Regestra Archivorum Tomus 3-us 3. Repertiorum Nobilitatis Tomus 1-us*.¹³ — Címzés: *Al-Torjai Tekintetes Mike Sándor Úrnak barátságosan K o l o s s v á r*. — Kemény Józsefnek vörösviaszba nyomott gyűrűpecsétjével.

4.

Kedves Tekintetes Úr!

Bocsánat, ha becses levelére olly későre válaszolok, — de eddigi nyavalyás létem oka ennek, mert még most sem mondhatom, hogy egészségem helyre állatt volna.

Az eredeti *Diaetalis Articulusa*imnak négy első darabjait igen is kaptam, — de úgy emlékszem, hogy Kovács István barátomnál az *ötödik darabja* is ezen gyűjteményemnek (az *1632-beli diaetalis articulusoktól* kezdve *1706-ig*) volt, mert azon *ötödik* darabot itt semmiképpen meg nem kaphattam, — sajnálnám nagyon, ha ezen *ötödik* darab elveszett volna, mert szinte kipótolhatatlan, — a Tekintetes Úr legjobban tudja megítélni, minő becsesek az olly eredeti gyűjtemények, — de illyen keserves litteráriai károsításokhoz már hozzá szoktattak a Román (Oláh) atyafiak, mert számtalan azon rombolás, és pusztítás, mellyekkel könyveimet, és irományaimat *1848-ban* Novemberben itt Gerenden megcsonkították. —

De már most egyébrül, mert ezek nem igen kedves emlékezetű dolgok.

A Petki¹⁴ családról írt értekezésemet azon kéréssel vagyok bátor ide zárni, hogy (mivel Barátom Uram az illy színű tárgyakban jelenleg Erdélyben a legcompetensebb bíró) szíveskedjék azt átolvasni, — és ha valahol a genealogiában hibáztam volna, engemet helyre igazítani, mert most se vagyok egészen bizonyos abban, ki lett légyen Cancellarius Petki Jánosnak

^{11—13} Ezek a kéziratok megvannak az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában a gróf Kemény József-féle gyűjteményben.

¹⁴ Kis Bálint: *A Petki-család*. Turul-XIII, 97 kk.

az apja? — Petki Farkas é? vagy más? — helyes-é mindenütt a genealogiám? — Kimerítve vagynak é egyes személyekről való jegyzéseim? — szándékom, ezen értekezésemet újra magyarul leírni, — de ezt meg nem tehetem bízvást a míg ezek iránt Barátom Uramtól felvilágosítást, és nyugtatást nem kapok. — Mivel pedig akkor, midőn ezen értekezésemet írtam, nem volt kezemen a „Repertorium Nobilitatis Tranſſiae“ nevű kéziratomnak azon darabja, mellyben a *P* betű vagyon, (mert az jelenleg Barátom Uramnál vagyon) azért kérem abból azokat, mellyeket a *Petkiekről* jegyezgettem, értekezésembe belé jegyezgetni. — Ezen „Repertorium Nobilitatis Tranſſiae“ nek első darabját igen is Barátom Uramtól visszakaptam, — de ha vagy egy Tomussára ezen Repertoriumomnak, Barátom Uramnak nem volna szüksége többé, úgy kérem azt nékem a kolosvári Pater Guardián¹⁵ által ide Gerendre küldeni, mert arra azért volna szükségem, mert annak bővítésére igen sokat írtam öszve most Bécsben apró czédulákra, mellyek könnyen elveszhetnek apróságok miatt. — De ezen visszaküldést csak azon esetre kérném, ha ezen „Repertoriumra“ Barátom Uramnak nem volna szüksége, *mert különben el nem fogadhatom az egyes Tomusoknak rendre való visszaküldését*, mivel örvendek szívemből azon, *ha azokat Barátom Uram használja, és használhatja.* —

Tudtomra a Gróf Székely család leveleinek lajstroma meg vagyon a Gubernium levéltárában. — Bizony „opus misericordia“t csinálna rajtam a Tekintetes Ur, ha azt számomra leíratatná, — (!) de írja meg nékem Barátom Uram, hogy a leírásért mit kell fizetnem, hogy az árát előre beküldhessem.

Ezen kéréseimet régi barátságunknak nyomán ezennel megújítván, — s kedves nőjét köszöntelvé, maradok örökre

régi tisztelő barátja

Kemény Jósef.

P. S. Szándékom a tavaszon, ha megbomlott egészségem megengedi; és ha nem kelletik visszamennem Bécsbe, Kovács István barátomat Beszterczén meglepni. — Képzelem, ő is velem egygyütt megvénült.

Gerenden. Febr. 16. 1853.

A levél hátsó lapjának felső részén olvasható Mike alábbi bejegyzése: *E 20 Febr. 853. visszaküldöttem a Petki Családot és a Repert. 2. és 3. kötetét.*

5.

Tisztelt, — régi jó Uram Barátom!

Idei Februarius 20-dikárolí becses levelére ezennel rögtön felelek s még pedig örömmel, mert a hányszor magára, Kedves jó régi Barátom! vissza gondolkozom, annyszor az elmúlt régi jó idők jutnak eszembe. —

Irja Barátom Uram, hogy nem *négy*, hanem *hat* darabot küldött legyen nékem vissza a „*Codex Authenticus Articulorum Diaetalium*“ című gyűjteményemből egy régi pléh ládába zárva, — de, jó Barátom! e nincs úgy,

¹⁵ A következő levélben szereplő P. Antalfi Boldizsár Szent Ferencrendi atya, Kemény udvari papja volt.

mert ezennel küldöm köszönettel vissza ezen pléh ládát, és annak bizony-ságául, hogy az említett pléh ládában *csakis négy darab*at kaphattam legyen vissza érintett gyűjteményemből, — ugyan ezen pléh ládába újra belétem az akkoron nékem vissza küldött *csak is négy* első darabjait ezen gyűjteményemnek, de nem is lehetett ezen pléh ládában több darabja ezen gyűjteményemnek, mert azok, uti figura docet, abba belé sem férhettek, — tehát hibázik említett gyűjteményemnek 1637-kén tuli való folytatása, — hogy pedig azt is Kovács István Barátunknak által adtam legyen (mert arra akkoron szüksége volt) azt bizonyosan tudom. — Itten egész udvaromat, és minden szobáimat, kasteneimet s. a. t. szinte fel-dultam keresésem-mel, — de ezen gyűjteményem folytatására nem akadhattam, — igaz tehát, a mit Horatius irt: „*Et habent sua fata libelli*“.

Mivel pedig fenemlített gyűjteményemnek négy első darabjait csak azért küldöm vissza Barátom Uramnak az érintett pléh ládában, hogy meggyőződve lehessen arról, hogy ezen pléh ládában *csakis négy*, nem pedig hat darabot küldhetett nékem sokszor említett gyűjteményemből, — azért kérem, data occasione szíveskedjék ezen négy darabot a kolosvári Tisztelendő Pater Guardián, Tisztelendő P. Antalfi Boldisár által nékem vissza küldeni.

A „Repertorium Nobilitatis Transsylvaniae“ czimű munkámnak II. és III. darabját minden hiba nélkül vissza kaptam, — s ennél fogva ezen munkámnak három első darabjai (usque Literam D inclusive) már nállam vagynak, — szívemből örvidenék, ha abból Barátom Uram akár mit is maga számára ki-jegyezgethetett volna; — ezen munkám is olly munkákhoz tartozik, melyekről méltán mondatik: „*Defuit et scriptis ultima lima suis*“.

A „Petki Családról“ irt értekezéseimet is vissza kaptam, köszönöm, hogy Barátom Uram arra figyelmét fordítani szíveskedett, — és becses észrevételeit, és jegyzéseit örömmel s mohón kaptam, — nagyon szívesen venném, ha Barátom Uram Cancellarius Petki Jánosnak (†1612) Epithaphiumát in copiis velem közölhetné. — Ezen szó „*deserta conjux*“ (melly egy 1637 beli statutorio-relatoriában így fordul elé: „*Magnifico olim Sophia Telegdi, Magnifici dudum Stephani Kovácsoczi relictæ, ac Catharina Kovácsoczi, Francisci Petki deserta conjugis e. c. t.*“ (könnyen érthető mert Petki Ferencz, nótázttatása után, Oláh-országba futván, oda hagyá „*deseruit*“ nőjét s. a. t. — Ezen Kovácsoczi Kata, férje Petki Ferencz általi „*repudiæ*“ lása, és Petki Ferencz halála után lett Bálintit György' nője, — s ettől származnak az újabbi Báró Bálintiéék, (!) és innen vagyon, hogy a Kovácsoczi családnak régi levelei máigis Bálintitiéknél (!) vagynak. — Barátom Uram becses levelének értelme szerint *Clara Sidonia Petkit* (kinek férje Révai Imre 1713-ban elhala) *Gróf Petki Dávidnak* leánnya, de e lehetetlen, mivel G. Petki Dávidnak, „*Clára*“ nevű leánnya, B. Apor Péter kéz-irata szerint 1727-ben még hajadon ifju leány vala, tehát 1713-ban nem lehetett már Révai Imre' özvegye. — Azt gondolom, hogy a fen említett *Clara Sidonia Petki*, Révai Imre özvegye, *Gróf Petki Dávidnak* leány-testvére, s következőleg Petki Jánosnak, és Haller Krisztinának volt leánnya.

Ide zárva küldöm Barátom Uramnak négy más nem-ágozati értekezéseimet a *Baüssner*, *Conrád*, *Fleischer*, és *Mélás* szász-családokról. — Bámulni fogja Barátom Uram, hogy még, az erdélyi szász-családokról

is firkálok, — „sed habent et eruditi suas nugas, quibus nonnunquam inter otia delectantur.“ (Justus Liptius szerént) — szíveskedjék Barátom Uram ezeket „inter otia“ el-olvasgatni, és észrevételeit velem közölni. — Most bajlodom üres óráimban (mert sok egyéb nevezetes irogatásaim is vagynak Erdélynek mult, és jelenlegi állapotjáról) a *B. Rauber* (német-honi) — és *B. Löwenthal* (Dániai) családokkal, melyekről sok nevezetes adatokat kaptam Bécsi-létem alkalmával, — ha ezek általam ki léendenek dolgozva, azokat is közleni fogom Barátom Urammal.

Irja Barátom Uram, hogy a Gróf Székely család' leveleinek Regestruma 25½ ívet foglal magában, és hogy 30 váltó krajczárokért ívjét számítva, azt le lehetne iratni, — ime! ide zárva küldök 15 *Váltó forintokat** és az ahoz való papirost azon kéréssel, hogy szíveskedjék ezen Regestrumat számomra in 4-e leíratni.

Ami ezen levelém elején említett „Codex Authenticus Articulorum Diaetalium“-at illeti, — azon semmit se busuljon Barátom Uram! a még későbbre elékerülhett, — és ha még se kerülne idővel vissza, — ugy azzal vigasztalhatjuk egymást, hogy szegény nemzetünk, mások nyugtalansága, boldogtalansága, és esztelensége miatt, ennél még sokkal többet vesztett. Addja Isten, hogy már valahára a csendet, és rendet elérhessük!

Isten velünk, Kedves jó Barátom!

tisztelő szolgálja, barátja
Kemény József.

Gerenden. febr. 29. 853.

* Az az 6 pengő forintat.

6.

Kedves jó régi Uram Barátom!

Két rendbéli becses leveleit u. m. Aprilis 17 dikéről, és Majus elsőjéről, tiszteltem, — hogy azokra csak is most válaszolok, annak csak nyavajlás létem, és csoportosabb irogatásaim az oka. — Köszvényes szenvedéseim, és testi gyengélkedéseim még azt sem engedik, hogy Bécsbe, a hová Május 22 dikére pénz-ügyi minister Baumgarten Ur által hivatalosan meg vagyok híva, sött az uti költségre kívántató Diurnumom is már assignálva vagyon, mostanság felmenyek. — Szándékom mindazonáltal Május 18 dikán innen Megyesre, Segesvárra, és Udvarhelyszékre kirándulni, de ezen egész utam egy-két hét mulva bevégeződik, s vissza jövök Gerendre írásaim, és könyveim közé.

Hac mihi curarum requies, hac nocte vel atra,

Lumen; — et in solis hac mihi turba locis. —

Különös köszönettel vettem a Petki családról való újabb közléseit Barátom Uramnak, — Petki János 1612 beli Epitaphiumát küldöm ezennel vissza, — azt le-írtam magamnak.

A „Repertorium Nobilitatis“ nak 4. 5. 6. és 7 dik darabját minden hibánélkül kezemhez kaptam, — nem különben a Gróf Székely család leveleinek lajstromát is, — de meg vallom, hogy abból igen keveset tanultam; — ha ezen családról más egyéb adataim nem volnának, — bizony szinte

semmit se tudnék ezen lajstrom bírtoka mellett is, — de azért még is örvendek, hogy annak birtokába vagyok, mert vagyon benne olyas is, a mit „Stemmatográphiában“ igen is használhatok.

Említi Barátom Uram levelében, hogy az országos levéltárban meglegyen; „*Consignatio familiarum in I. Natione Saxonica nobilitate gaudentium*“. — Nem lehelne azt számomra le-íratni? hány ívből áll? — a le-írása mennyibe kerülne? —

Az elveszett „Codex Authenticus Articulorum Diaetalium Tranŋiae“ kötetieért ne aggódjék tovább Barátom Uram, — „Habent et sua fata libelli“, — Barátom Uram nem oka, hogy azok elvesztenek, — ha azokat valaki el is fuczinkálta, — azért azok végképpen még el nem enyésztek, — a késő maradék még megkaphatja egyszer ezen köteteket, — mert reméllem, hogy mostani orgazdája azokat csak eltette, s halgat vele mint a süket disznó a török-buzában. — Vétek és háládatlanság volna töllem, ha azért gyanúsítanám Barátom Uramat a kitől gyűjteményeim számára oly bőkezűleg annyit kaptam, hogy azt nem tudom eléggé meghálálni, — azért, édes Kedves jó régi Barátom! ne is említse többé e dolgot mert inkább fájdalom Barátom Uramnak ez iránti aggodalmait, hogy sem ezen Articulusok elvesztésemet (így). — Ugy is a mostani időben a Diaeta és a Diaetalis Articulusok merő Luxus-portéka, — a nélkül is élélhetünk, csak legyen csendességünk és egészségünk, — az elsőről provideál a kormány, — a másikról Pataki Dániel¹⁶ barátunk, és orvos-társai, — és a Patikák. —

„*Ad vocem Pataki*“ — A Pataki család deductioját Barátom Uram kívánságára el-készítettem, és azt ide mellékelve küldöm. — Kérem Barátom Uramat potolgassa az abban lévő hiányosságokat, — a Szolnok megyében bírtokos Patakiakat a kolosváriakkal nem tudom egybe-fűzni, ha bár mind a kettő egy töröskü is. — a Pataki családról való azon jegyzéseimet, melyek a „Repertorium Nobilitatis“ című munkáimban vagynak, nem használhattam, mert az Barátom Uramnál vagyon, — kérem azon jegyzéseimet egy czédulára kiírni, és nekem data occasione kiküldeni. — A szolnok megyei Patakiak genealogiáját éppen nem tudom, — hát nincsen é meg Barátom Uramnál? —

Orvos Pataki Dániel urral, a kit szívesen köszöntetek, közölje Barátom Uram ezen értekezésemet, de úgy, hogy annak netalámi használata után, azt Barátom Uramnak adja vissza, hogy azt maga idején bővíthessem, és jobbitgathassam. Sietve írogattam ezen értekezésemet, azért meg eshetik, hogy imitt amott vagy egy szó pennámban maradt, — „*corrigat haec amica manus*.“ —

Küldök ez uttal egy más nemzékü értekezésemet is a *Köpcsényi Listi családról*, nevezetes ezen család azért, mert leányágon egy eredetü a nagy Hunyadi János, és Mátyás király családjával.

Bocsánatot kérek roz írásomért, — de hej! — elnehezdedtek kezeim, — s elgyengültek szemeim. —

Máli a küldött 30 pengő forintokat kamatul percipialta, — a többivel jószívvel várakozik Szent Mihály napjáig, — hiszem! nincsen veszedelem, vagy kár a dologban.

¹⁶ Pataki Dániel erdélyi országos főorvos (1804—1871). Jó barátja volt Keménynek.

Kedves nőjét szívesen köszöntetem, — én pedig more solito maradtam.

tisztelő szíves régi barátja.

Kemény Josef.

P. S. Majus 25 dikén újra Gerenden leszek. — Éppen most kaptam levelet Parishból, melyben nékem hivatalosan jelentik, hogy a Párisi Tudós Társaság engemet tagjává nevezett. — E bizony szép dolog, — de ennél még is jobb lenne egy jó Recept fájdalmaim ellen. — De „Sic itur ad Astra.“ — az. az: „Igy pusztul el az ember.“ —

Gerenden Majus 7. 1853.

7.

Gerenden Jun. 3. 1853.

Édes Kedves Mike Bácsi!

Ma délután érkezett meg ide Hutter Ur azon levéllel, és azon paketával, melyet nékem május 29 dikén sziveskedett vala a Tekintetes Ur átküldeni, — holnap 5 orakor reggel megyen vissza Hutter Ur, — ennél fogva csak is röviden válaszolhatok ez uttal. —

A Liszti családról való jegyzéseit vagy is inkább ahoz való pótlékokat, s nem különben a Szász-Nemes családokrol való irományos könyvet különös örömmel, és köszöntettel kaptam, — de az utóbbit csak két hét mulva küldhetem vissza, mert most is sok a dolgom, s irogatásom. —

a Repertorium Nobilitatisnak 8. és 9 dik kötetjét is vissza kaptam, — bár azt a Tekintetes Ur használhatta volna! — e lenne nékem nagy örömemre. —

A Lázár család iránti kérdésre majd a jövő alkalommal felelek, — de rövid lévén most az idő, — utánna nem buvárkodhatam. —

Küldök újra égy csomó szomorú jelentést, — erre nincsen szükségem, mert meg vagyon a duplicatuma.

Az elveszett eredeti Diaetalis Articulusok némülegi kipótlására éppen most vagyok alkuba égy Urral, a kinek illyes régi articulussai vagynak, — azok ugyan rongyosok, de talám még is meg veszem, és azután az egész csomót béküldöm a Tekintetes Urnak, hogy azokat nézegesse meg, — és azt, a mi az elsőbbi Tomusokba már meg lenne, onnan kidobja, mert duplumokra nincsen szükségem. — Reméllem, égy pár nap mulva meg ejthetem a vásárt. —

Égy külön kis pakétban kívánok Mike Bácsinak égy pár jó angol borotvával kedveskedni. — No! ezt csak el kell töllem fogadni, — hiszem annyi barátságot tapasztaltam már Mike Bácsitól, hogy azt nem vagyok képes eléggé meg hálálni.

Engedelmet kérek rossz írásoméért, de rossz a pápaszemem, és még rosszabbak a szemeim.

Kedves nőjét köszöntetem, — és maradtam

szíves, tisztelő barátja.

Kemény Jósef.

P. S. A Pataki családról kaptam még én is némü datumokat, — azokat is data occasione közölni fogom.

Kedves Mike Bácsi!

Idei nov. 14 dikiérii becses levelének tárgyaira égszerre rögtön nem felelhetek, mert azok kutatásokat, s következöleg időhaladékat kívánnak, — de egyébiránt is úgy el vagyok foglalva minden féle, okkali, s oknélküli irogatásaim által, hogy néha szinte nem tudom hol áll a fejem. — Most tehát tisztelt levelének csak is első tárgyát ölelem-fel, — és csak is tudós Szacsvai Sándor¹⁷ iránt tészem-meg breviter et confuse feleletemet.

Nem bámulhattam eddig azon eléggé, hogy magyar, és erdélyi tudós honfiaink mostanig semmit se tettek Szacsvai Sándor emlékének fenn-tartása iránt; — nincsen biographussa, — holott a maga idejében a jele-sebb, eszesebb, és génialisabb honfiaink sorában tündökölt, — Sándor Ist-ván: „Magyar Könyves ház. Györött. 1808.“ pag. 277 rolla szigoruan csak ennyit említt: „Szacsvai Sándor háromszéki Székely.“ — Ennyiből áll tehát egy oly embernek literaturai emléke, a kinek neve, ha német lett volna, égy Blumauer,¹⁸ Weber¹⁹ s. a. t. sorában a „Conversations, — Lexiconok-ban fen-maradott volna. — Nem oknélkül említem Blumauert, mert Szacs-vainak satiricus versei épp oly csipösök, és szeszeseek mind Blumauernek német költői munkái, — s nem is oknélkül hozám elé Weber-t, mert Szacs-vainak „Az Izé“ című irata szint oly elmés, mind Webernek el-hirelt „Demecritussa“. s. a. t.

Szacsvai Sándor literaturai pályáját kezdette meg 1786 Bécsben, ott szinte a leg-első magyar ajku ujságlapokat bocsátván közre, a melyeket 1792-ig folytatott.* — Ezen Ujságnak lapjai már igen is ritkák; — erről bizonytságot tehet Burián barátunk. — Könyvtáromban meg-voltak egészen, de az 1848 beli pusztító, s rabló idők csak is az 1791 beli részét hagyák-meg nékem. — A ki Szacsvainak ezen lapjait át-olvassa, meg-győződhetik könnyen, hogy ő nem volt csak mázoló ujságíró, hanem égy szeszesen gondolkodó, és az akkori politikát (s némely helyeken csipőleg) rostáló Journalista, s Publicista, — de a minek végre a leve az eredménye, hogy Ujságát azon szellemben 1792 tul többé nem folytathatta, gáncsok, és akadályok tétetvén journalisticai, és publicistikai működése ellen.

Le-jövéen Erdélybe Szacsvai, — 1794 ben írta azon igen eszes, de az akkori erdélyi nagy Urakat nagyon sértő pásquillusát, melynek ez a kezdete:

„Hideg fagyas nagy Ur, hazánk Elephántja,
Nehéz sorka földünket tapodja, nem szántja.“ s. t. b.

(Másolatban meg-vagyon gyűjteményemben, — udvarolhatok vele) — Gróf Kemény Farkas (a Statuum Praeses) 1805 ben el-halálozván, — ezen

* 1793 folytatta ezen ujságát Décsi Sámuel. — Erdélyben jelent-meg a legelső ma-gyar hírlap 1790-ben Szebenben (Kemény megjegyzése).

¹⁷ A felvilágosodás korának legnagyobb ujságírója (1752—1815). 1786-ban meg-indította és 1792. év végéig szerkesztette Bécsben a „Magyar Kurir“ című ujságot. Több satirikus költeményt írt. Heves vallási vitát folytatott Seitz Leó szerzetessel.

¹⁸ Blumauer Aloys német költő (1755—1798).

¹⁹ Kemény itt Weber Károly (1767—1832) német írónak Demokritos oder hinterlassene Papiere eines lachenden Philosophien (Stutt-gart, 1832—40. 12 kö.) munkájára céloz.

pasquillusnak eredeti példánya megtaláltatott irományai között, melyre Kemény Farkas saját kezével ezeket írta vala:

„Szacsvai Uram fizkándozó elméjének pizskos szüleménye.“ — Ezen példány jutott későbbre Konyo Ur birtokába, a ki aztat azután Döbrentei Gábornak ajándékozta.

Szabad szellemű, s tollú ember lévén Szacsvai Sándor, és az idejébéli papi Obscurantismus ellen harczolván, — az által magának sok papi, és egyéb ellenséget is szerzett.

Leg-első alkalmat nyújtott erre azon körülmény, hogy 1786-ban égy névtelen szerzetes Barát ily czimu könyvet „Pápista Oktatás“ bocsátott közre, és abban a más vallásukat kárhoztatván, Szacsvai Sándor igen eszesen, de egyszersmind igen sujtólag, és a romai vallás némű hit-ágazatait meg-támadólag felelt-meg ily czimű, és akkor a Censura által keményen el-tiltott röpirata által; „Az Izé' Purgatoriumhoz-való utazása“. — Közlöm itt ezen röpiratnak példányát, mely már jelenleg igen is ritka, s szinte felejdékenységre merült; — méltó, de sőt érdekes ennek át-olvasása, — tegye-meg ezt Barátom Uram, és átfogja látni, minő szellemű volt Szacsvaink, és miért lettek papjaink Szacsvainak kibékülhetetlen ellenségei.

Nem sokára azután közre bocsátott egy *Leo Zeitz* nevű posonyi Dominicanus, vagy Cisterczita Barát (a ki magát Máriafi Istvánnak elkeresztelte) négy darabban következő czimű munkáját: „Igaz Magyar az az: az igaz Magyaroknak Máriához, az ő nagy asszonyokhoz való különös ájtatosságairól. Párisban, és Berlinben (valójában pedig Posonyban) 1785—1790.“ 8 rétbén. — Ezen munkájában Zeitz, Szacsvait szabad szelleméért, és pennájáért vallástalannak nevezte. — Erre Szacsvai 1787-beni Magyar Kurirjában Seitzat Baálám szamarának gunyolta. — Haragba jöven tehát ezért Zeitz Szacsvaira, annak, az itt alább említendő verseit küldötte által Bécsbe oly czállal, hogy Szacsvai azokat Magyar Kurirjában adná ki, — de Szacsvai ezt nem téven Seitz „Igaz Magyarjának“ negyedik darabjában (a Toldalékban pag 39) kinyomtatatta említett verseit, melyek (elég furcsán) így kezdődnek:

„Köszönti Máriafi a szép fülű Kurirt,
S köszöni, mit rola ez a drága Ur irt.
Igaz Magyaromat ez úgy meg-dicsérte,
Hogy a nagy dicséret majd az eget érte.
Még pedig azt benne leg-jobban nevette,
Hogy ötet tréfából számárnak festette.
De első kezdője ő volt a tréfának,
Midőn engem festett Bálám szamarának“ s. a. t.

De itt félbe szakasztom ezen verseknek további lemásolását, mert ide mellékeibe küldöm Barátom Uramnak magát az egész „Igaz Magyar“ — abban megellelheti mind azt a mit Szacsvai Seitzrol írt, mind pedig Zeitznak említett verseit.

Mind-ezeket tudni szükséges, mert bizonyos lévén az, hogy Szacsvai csipős, és kiméletlen tollával sértegetvén nem csak a papságot, hanem az erdélyi nagy Urakat is, — könnyen megérthető már, hogy Szacsvai Sándor minden éles esze, és tudományos műveltsége mellett is miért vont légyen

magára annyi ellenséget, és miért halt-el azon méltányos dicséret, és koszoru nélkül, melyet valójában megérdemlett volna.

Volt néhai atyámnak egy Hunyadi nevű praefectussa, a ki lelki barátja lévén Szacsvainak, annak különböző versezeteit szorgalmasan gyűjtögette. — Olvasgattam én azokat tanuló koromban, — sokat nevettem rajtok, mert nagyon szeszese, és satiricusok voltak, tele tüzzel, észszel és egészen Blumauer szelleműek, — de volt benne néha szenzáitás is, — egynehányat lopva le-is irogattam magamnak, — de hová lettek másolataim? — azt már nem tudom. — De emlékszem, hogy az égyiknek e vala címje „Mise-mondás“ — a versek pedig így kezdődtek:

„Misézik a Páter,
Ministrál a Frater.
Billeg a Páter,
Csuszik a Frater.

Pökik a Páter,
Csenget a Frater.
Iszik a Pater,
F...ik a Frater“ s. a. t.

Egy más versezetnek ez volt a címje: „Gyónás“, — és így kezdődött:

„B...ik a Páter,
Gyonik a Frater“ s. a. t.

Aranka György írt, és sajtó alá is bocsátott egy „Budai Basa“ című regényt, melynek ön maga vala szerzője. — Ezt Szacsvai át-olvasván, a könyv táblájára ezeket írta:

„Gyenge legény a Budai Basa,
Mert nagyobb volt eszénél a hasa.
Sokat firkált Aranka felőle
De hej! lám mi szült végre belőle? —
Aranka cifrán bizonyította,
Hogy vékony esze csak híg rátotta.“ —

Apró adatok ugyan ezek, de még is caracterizálják Szacsvai satiricus elméjét.

Ennyit tudok Barátom Uramnak Szacsvai biográphiájából közölni, — használja ezen adatokat tetszése szerint; — örömemre szolgálna, ha hasznát vehetné. —

Bé kell rekesztenem e soraimat, mert posta-legényem nyomba megyen Thordára.

Tisztelendő Vas József urat ab invisis köszöntetem, — leszen mentől elébb egy pár szavam hozzája (Mike Bácsi közbe-járása által) a „Béldi Codex“, — és a „Benkő József“ kézirata, vagy az oláhokról nyomtatott munkája iránt, mely előttem éppen nem esmértem, — de ezekről bővebben mádszor, — most már ki fogytam az időből.

Örömmel érttem az eredeti diaetális Articulusok elékerülését. — Az Olá-perhadi irományokat köszönettel fogadtam, — de erről is bővebben mádszor, — mert, „Tempus abit, — fortuna volat, — perpende Viator“. — Isten velünk Kedves jó Barátom

Kemény József

Gerend 19. nov. 1853.

9.

Kedves Mike Bácsi!

Ime! — Következik utolsó levelémnek folytatása.

Barátom Uramnak, idei nov. 14-ről becses levelében, e sorait olvasom: „Benkő Józsefnek egy, leg-alább előttem, s még biographussa előtt is ismételten munkájából három ívet láttam itten Pákai Lajosnál, melyek a néhai Sala Mihály írásai között találtattak. Címje ez: „Az Erdélyi Oláh Nemzet Képe. Le-festé III könyvekben Benkő József. s. a. t. Posonyban. 1785“. 8 rét. — Az Egyvelegem III kötetében bővebb jegyzékre fog Ngod találni. — Közelebből a Liceumi Könyvtárnok Vas József Urat is figyelmeztetve felírt Toldi Ferencznek, s gondolom, az új Muzeum Octoberi füzetében leszen rolla említés. Nincsen é meg Ngodnak egész ki-terjedésében?“ —

Barátom Uramnak e soraira való válaszon ez:

Benkő József említett munkájának címje Barátom Uram levelében hiányos, mert annak hív, és egész címje ez: „Az erdélyi Oláh Nemzet Képe. Le-festé III könyvekben Benkő József. Közep-Ajtai Prédikátor, Erdővidéki Esperest, és Harlemi Tudományos Társaságbeli Tag. Első Könyv (!) Posonybann. Nyomtatott Patzkó Ferentz Ágoston által. 1785.“ — 8 rét. — Ezen munkának első nyomtatott íve előttem igen is már 1836-ban ismeretes vala, mert akkor ezen első ívre Bécsben akkori erd. udvari titoknok Jancsó Imre barátomnál, egy könyvborítékon mind haszon-nélküli papirostra akadtam, s én figyelmeztettem őtet ezen Curiosumra, — és arrol gyűjteményem számára jegyzéseket is írtam Bécsben még 1836-ban, melyeket Benkő Józsefnek az „Oláh Zenebonáról“ írt, és itt alább bővebben említendő munkájához írt előjáró-beszédembe (Praefatio) foglaltam. — (Lásd ezen levelémnek záradékját) — Mivel pedig Jancsó Imrének könyvei gróf Teleki József által az Akadémia' Könyvtára számára meg-vétettek, azért hihető, hogy az említett nyomtatott ív azok között meg-található. — Ezt Toldi Ferencz barátunk könnyen fel-keresheti az említett Jancsó-féle könyvek és gyűjtemények között. — Le-jövén 1837 ben Bécsből, történetesen említém Benkő Józsefnek ezen munkáját néhai Göbbel Fridrik barátomnak († 1845), a ki azt jelenté nekem, hogy ezen munkának nyomtatott négy első ívei meg volnának Bonczidán néhai kormányzó gróf Bánfi György könyvtárában, — de én azokat soha se láthattam, pedig meg-ígérte vala Göbbel barátom, hogy azokat számomra meg-fogja szerezni. — Bonczidán kénne tehát ezen négy ívet felkeresni. — Göbbel szavainak hitelt lehet adni, mert ő életében egy szenvedélyes bibliographus volt, a mit talám Barátom Uram is tudhat. — Minő vélekedésem lett légyen pedig már 1836 ban Benkő Józsefnek ezen munkája iránt? — azt itt nem emlitem, mert a fenn említett előjáró-beszédemből Vas József barátunk (kit igen szívesen köszöntetek) könnyen megértheti. — Említém pedig itt még azt is, hogy Benkő Józsefnek ezen csonkán kiadott munkája, és annak példányai oly ritkák, hogy annak létezése még Sándor István előtt is, a ki minden magyar nyelven nyomtatott könyvek címjét vas szorgalommal összeírva azokat ily czim alatt „Magyar Könyvesház. Győrött. 1803“ közrebocsátott vala, ismételten maradott, — (Lásd az említett könyvnek 162. 163 és 164 lapjait).

A mi pedig Barátom Uramnak azon kérdését illeti: „Nincsen é meg

gyűjteményeimben Benkőnek ezen munkája egész kiterjedésében? — Arra feleletem ez:

Benkő Józsefnek „az erdélyi Oláh-Nemzet Képe” cím alatti munkája gyűjteményeimben nincsen meg, — de talám egyebütt se található. — A mi pedig az említett című, Benkő-féle munkának azon részét illeti, mely a Hora-világ’ leírását érdekli, — arra *talám* égy „Iggennel” felelhetek, — s még pedig a’ következőkben:

Szászvárosi reform. tanár, azután pap *Kerekes Ábel* (a ki 1815 ben ily című munkáját kívánta sajtó alá bocsátani: „Historiai darabok, és aproságok. Öszveszedte, s kiadta Kerekes Ábel, Tanító a Reformatusok Szászvárosi Gimnasiumában 1815”*) — fáradhatatlan gyűjtő lévén meg szerezte volt magának Benkő Józsefnek ily című eredeti kéziratát: „Az 1784 ben támadott Oláh-Zenebonának le-írása. Készítette Benkő József.” — Ezt közölvén velem Kerekes Ábel (a kinek én is több eredeti, historai tartalmu fejedelmi leveleket közöltem vala), — én Benkő Józsefnek említett kéziratát még akkor híven lemásoltam, és azt ide mellékelve küldöm is Barátom Uramnak. — E lehet tehát Benkő József fen-érintett munkájának azon része, melyet említett című munkájában: „Az erdélyi Oláh Nemzet’ Képe” kívánt kiadni. — Ha pedig Uram Barátom azt kérdezné tőlem: „hol vagyon jelenleg Benkő Józsefnek e tárgyrólí eredeti kézírata?” — ugy arra is meg tudok felelni. — Kerekes Ábel halála után, annak minden gyűjteményeit meg-vette volt báró Naláczí József (azutáni erd. udvari tanácsos), — későbbre pedig b. Naláczí József is Bécsben elhalván, annak könyvei, gyűjteményei s. a. t. ugyan ott licitáltattak, és névszerént Kerekes Ábel gyűjteményét meg vette azon alkalommal udvari tanácsos báró Apor Lázár, — s következőleg ott vagyon jelenleg is Benkő Józsefnek csak most említett, de általam már az előtt lemásolt kézírata. —

De volt Benkő Józsefnek a Hora mozgalmairól még égy más kézírata is ily cím alatt: „Az 1784 beli Oláh-támadásnak történeteit érdekli adatok, akkori eredeti levelekben, és hivatalos irományokban, melyeket le-írt, és rendbeszedett Benkő József.” — Ezen kéziratnak eredeti példánya meg volt néhai Demény Sámuelnél, a ki azt velem közölvén, én azt saját kezemmel írtam vala le; — de ezen másolatomra még nem akadhattam, — félek, hogy az is az 1848 beli gerendi pusztítás alkalmával semmivé tététt. — Említett Demény Sámuel gróf Kemény Sámuelnek volt praefectussa, — leányai ma is élnek Kolosvárt, — ott kellene ezen kézirat iránt puhatolni.

Tisztelendő Vas József Ur mit írt legyen az uj Muzeum számára Benkő Józsefnek „az erdélyi Oláh Nemzet’ Képe” című munkája felől? — azt nem tudom, de meg fogom majd olvasni az uj Muzeum későbbi füzeteiben, — addig is pedig közölheti Uram Barátom vele ezen levelemnek egész terjedelmét; — ha azt akár minémüleg is használhatná, azon nagyon örvendének, mert jó szívvél szolgálók csekély tudomásommal mindenkinek, de főleg olyanak, a ki hazánk történeteit alaposan s hitelesen felvilágosítani törekszik. — Sajnálom, hogy csak most tudám meg, hogy oly közel hoz-

* Ennek eredeti kézírata meg volt gyűjteményemben, de az 1848-beli pusztító román csordák azt itt Gerenden öszve-szakasztották oly annyira, hogy ezen kéziratoknak csak is címlapja, és előjáró beszéde maradt meg, a mint ezt Barátom Uram az ide mellékelte töredékből láthatja.

zám lakik egy oly egyén, aki szereti, és tudja hazai történeteinek kutforrásait felkeresni, és a köz jora használni, (értem itt Vas József Urat), — s most kezdem sajnálni, hogy a sors engemet tölle nem sokára messze földre el fog vinni, mert előbb, vagy hátrébb még is csak Bécsbe kelletik vissza mennem, — onnan vissza jövök é többé? — azt csak az egek tudják, — napról napra gyengülök, — vénülök,

Singula de nobis anni praedantur enuter:

Eripiunt oculorum aciem, gustumque legendi;

Iam caput, et nervi, defessaque dextra tremiscunt,

Ipsa etiam mecum laszata (!) Minerva senescit. —

De nem említem többé ez úttal a jövődöt, hanem visszatérek jelenlegi levelem tárgyához.

Barátom Uramnak „Egyveleg“ czim alatti gyűjteményét örömmel vettem, és még nagyobb örömmel olvasom jelenleg is, — meg vallom, néha irigységgel tekintem nemű ritka tartalmát, — becses égy gyűjtemény ez, — s valójában kár volna, ha az valaha rabló kezekre jutna. — Reménylem, hogy azt leg feljebb égy hét múlva vissza küldhetem, — addig Barátom Uram szíveségéből holmi jegyzéseket fogok belőle készíteni, addig is pedig a következőkre figyelmeztetem Uram Barátomat:

A Hora-porhada' történetét érdeklik még a következő kéziratok, és könyvek:

a) — „Hora támadásnak története, akkori levelekben, s írásokban. Gyűjtötte Aranka György“ — mintegy 300 lapból álló kézirat. — (Máskor meg vagyok nállam, de úgy veszem észre, hogy ezen kéziratnak nagyobb része le vagyok írva a fent említett „Egyveleg“ III darabjában, — ha kívánná Uram Barátom, örömmel közölni fogom ezen kéziratot.)

b) — 1784-ben jelent-meg Bécsben a Hora por-hadáának története ily czim alatt: „Umständlicher Bericht von den in Siebenbürgen entstandenen Unruhen aus wahrhaften Nachrichten gesammelt von G. M. Wien, mit von Ghelenschen Schriften. 1784“ — 8 rét. (meg vagyok könyveim között)

c) 1801-ben Lipcsén jelent-meg égy ily czimú könyv: „Denkwürdigkeiten zur Geschichte der Jakobinismus von Abbé Barruel. Münster und Leipzig bey Peter Waldeck 1801. — Ezen munkának második kötetében meg vagyok a Hora-támadásnak története, a melyben II József császár nem igen kiméltetik. — (meg vagyok nállam)

d) — „Collectio Ordinationum Imperatoris Josephi II. — Pars I. Dioszegini. 1790.“ 8 rét. Ezen könyvnek (mely nagyon ritka, de meg vagyok nállam) 148 lapján találhatók: „Species facti de Ianiensis per gentem Valachicorum in I. Comitatu Hunyad cum Zaránd unito, Anno 1784 sub decursu mensis Novembris commissis, Commissario Regio Comiti Antonio Jankovich exhibita.“

e) „Gróf Sztárai Mihálynak tiszti igyekezete, és a nemességnek kész ajánlása Hora támadása lecsendesítésére.“ — Lásd: „Tudományos Gyűjtemény. 1821“ II. p. 73—86.

f) — „Dévai mezőn a Horákkal történt csatáknak rövid, de igaz leírása.“ — lásd: „Tudom. Gyűjt. 1821.“ XII. p. 81—91.

g) — 1790-ben jelent-meg Szegbenben Hochmeister Márton sajtójában

égy német Kalendárium, és abban az említett olá-lámadásnak története. — az ezen Kalendariumban közre bocsátott története a Hora-lázadásnak a legnagyobb ingerültséget okozott az akkori erdélyi országgyűlés alatt ugy annyira, hogy ezen Kalendariumnak példányai confiscáltattak, és Hochmeister Márton köz-kereset alá esett. — Figyelmeztetem Uram Barátomat a „Protocoll Diaeti Anni 1790/1“. 98—99. 104 és 105 lapjaira, a honnan erről bővebb, és hiteles tudomást meríthet. — Én ezen Kalendáriumat eléggé kerestettem mindenütt, de soha se láthattam, — adja Isten, hogy Barátom Uram akad hassan arra, — mert ugy talám valaha még is megláthatom ezen ritka Kalendariumat. — Ennyit ez úttal a Hora világról, mely tragédianak második editioját in natura értük 1848-ban. —

De hogy leveletem ott végezzem-bé a hol kezdettem, — vissza térek Vas József barátunk kedvéért, Benkő Jósefre. —

Ezen tudós honfinknak „Transilvaniáját“ (melynek „Generalis“ része két kötetben Bécsben 1778-ban jelent-meg) mindenki ismeri, — de ki tudja azt, hogy Benkő Jósefünk ezen munkáját egy más czim alatt, és Mária Theresiának ajánlva akarta kiadni? — Adja által Barátom Uram Vas József Urnak Benkő Jósef saját kéziratát, melyet ily czim alatt „Princeps Dacicus“, levelemhez mellékeltem. — Csekélység ez ugyan magában, de érdekes, mert Benkőnek saját kezeírása. — Miért nem ajánlhatta Benkő Transilvaniáját a Császárnénak? — azt nem tudom, — de hát a néhai, boldog emlékeztű Guberniumnak levéltárában nem lehetne é ennek nyomára akadni? —

Benkő Jósefet még életében azzal vádolták, hogy „Transilvaniája“ csak *fuxtum literarium* nem pedig valami eredeti munka lenne, — és hogy azt enyedi ref. pap *Hermányi Diénes Jósef** (a ki Benkőnek gyámolítója vala, s kinek irományai, halála után Benkőre maradtak) készítette és írta volna. — Ezen vád ellen terjedelmesen védelmezte magát Benkő következő kéziratának előjáró beszédében: „Synodi Erdődiensis gemina, prior Generalis anno 1545, altera Partialis anno 1555 celebrata“. — Ezen kéziratnak eredeti példánya birtokomban vagyon, és annak említett előjáró beszédében foglaltatik Benkő Jósef saját authobiográfiájának egy része, — e nélkül Benkő Jósef életrajza csak hiányosan íratik-meg. — De akár hogyan is mentegette magát Benkő Jósef az érintett vád ellen említett előjáró beszédében, de azért „Transilvaniájára“ nézve még is plagiatust követett-el. — Tudom, hogy midőn ezt erősítem, akkor egy *nagy-szólt* mondok, — de az azért még is úgy vagyon. — Benkőnk ugyan nem Hermányi kézírásából merítette, s lopogatta „Transilvaniáját“, — hanem „Transilvaniájának“ két első darabját sajtó alá adván egyebet sem tett, hanem 1679-ben született tudós Hállai tanár *Schmeitzel Mártonnak* ily czimű kéziratát: „*Notitia Principatus Transilvaniae geographice, historice, et politice adumbrata*“ — mutatis mutandis, et additis, addendis saját nevére átruházta s átformálta. —

* Kár, hogy tudós honfiaiunk ezen tudós reform. papról szinte semmit sem tudnak, pedig Bod Péter, elhírelt „Szent Polikárpussát“ Hermányi kéziratából merítette, (vagy is inkább lopogatta). — Régi szándákom, ezen tudós férfiúnak biográfiáját megírni, és tudós, hazai működéseit, munkáit, és kézíratait elé számlálni. — Majd szakasztok magamnak erre időt.

A ki ezen állításomnak hitelt nem adna, az vesse össze Benkő „Transilvániáját“, és Schmeitzelnnek említett kéziratát, — és alig hiszem, hogy Benkőnket a plagiatusi vád alól merőben kimenthesse. — Hogyan juthatott Benkő ezen Hállai kézirathoz, azt nem tudom, talám meg volt a Hermányi Dienes József gyűjteményében, — de hogy Schmeitzelnnek most említett kézírata *jelenleg birtokomban vagyon*, az bizonyos. — De azért még is fejet hajtok Benkő József előtt, mert érdemei a hazai történet mezején *számtalanok*, — bizonyítják azt gyűjteményeimben nagy számmal meglévő kézíratai. — „Suum cuique“.

De már ideje, hogy bévégezsem ezen leveletem, melyet pár nap mulva folytatni fogok, — mert vagyon még egy pár szavam Vas József Barátunkhoz a „*Béldi-Codez*“ tárgyában.

Bocsánat Kedves Mike Bácsim! ezen hosszú, és unalmas levelemért, — de bizony! nem tehetek rolla, mert a mit ezen levelemben pennára tettem, a már régtől fogva döglött bennem, — ilyes tárgyakról még sokat mondhatnék, — írhatnék, — de nincsen arra időm, holott egész nap mind írkalok, firkálok, — fogom é életemben még örömet érni irogatásaimnak? — azt nem tudom, — de tudom, hogy halálom után kifogtűnni, mennyit dolgoztam életemben. — Hej! sokat tudok a multrol s talám a jelenvalorol is, — de jobb most ezekről hallgatni. —

Isten velünk jó Barátom.

Gerenden nov. 21. 1853.

Kemény Josef.

B. Vertatur.

P. S. Szacsvai Sándor biograpiájához (!) még közölhetek egy adatot. — Idősb gróf Teleki Domokos M.-Vásárhelyről Szept. 12. 1790 Aranka Györgynek Kolosvárra ezeket írta vala: „Ezekben a napokban megküldé nékem Szacsvai Uram, Kurirjával egy Pesten nyomtatott nagyon czifra titulusu könyvét: „*A Hazafiak tüköre. Magyarok! a ki jól kött, jól old*“.* — Nem tudom olvasta é a Méltóságos Ur ezen czifra munkát, de mégis megküldöm. — Szacsvai Uram szeretné ott fen a concipistoságot elnyerni, de ha úgy ír, a mint firkál, ugy bajosan fog czélt érni. Sámuel bátyám (Teleki Samuel canclár) sem igen kedvelheti ökemét, pedig esze elég vagyon. Bizony jó, ha az ember moderate mártja tollát a kalamárisban. Hiszem! én is irogatok néha verseket, de meghuzom ott, ahol kell a bagariát (igy!) Ezt teszi a Méltóságos Ur is, et quidem recte, et prudenter id facimus. — De lássa hitvány feje, mit ér vele“.

10.

Kedves Mike Bácsi!

Bocsánat, ha gyakorti leveleim által ne talám terhére vagyok, — de nem tehetek rolla, — nem jut nekem is már minden mindjárt eszembe, — Kezdek már én is, mint hajdan a néhai Csucsuj nevű czigany musikus, minden nap egy egy notat felejteni, — de utánna gondolva, ki kell azt

* Ezt a könyvet soha se láttam, — említi mindazonáltal azt Sándor István „Magyar Könyvesház“ pag. 179. — Nincsen-e meg Barátomnál? — szeretném elolvasni.

poitolnom, a mi akkor rögtön eszembe nem jutott vala. — Azért, ime! még valami *Szacsvai Sándor*rol. —

Szacsvai biographiájában figyelmeztesse Uram Barátom az olvasót, hogy Szacsvainak a „Magyar Kurir“ kiadásában kettős az érdeme, — 1°. hogy ő volt a leg első a ki Bécsben (égy merőben német szellemű nagy városban) akkoron egy magyar érdekű, szellemű magyar ujságot merészlet, és tudott huzamos időre alapítani, — ez a mostani időben alig, ha sikerülhetne, — 2°. hogy Szacsvai a „Magyar Kurir“ írása és kiadása által, a magyar nyelvet nem csak sok idegen ajku szavaktól megtisztította, hanem a magyar helyesbb írást is előmozdította. — Tudos Eder Károly a következő czimű könyvben „Siebenbürgische Qurtal-Schrift“ IV. pag. 283 igen helyesen ezeket írta vala: „Seit dem Herr Sacsvai den Magyar Kurir, die erste ungarische Zeitung in Wien schrieb, fangt mit der ungrischen Sprache eine neue Periode an. Er fühlte die Armuth derselben an Worten, und Wendungen zu sehr, als dass er nicht nach dem Beispiel anderer Nationen neue Wörter gebildet, alte hervorgesucht, einstreuen auch fremde geduldet, oder, wie es mit den Wendungen, und Verbindungen meistens der Fall war, ihnen das Bürgerrecht gegeben hätte.“ — De voltak Szacsvainak mindjárt eleintén e tárgyban irigyei, — így p. o. ellenére adatott ki az illy czimű magyar újság: „Magyar Mercurius“, és azután a „Magyar Hirmondó“, melynek kiadoi valának *Görög* (később *Ferdinánd* császáruknek magyar nyelv-tanítója) és *Kerekes*, — de ezek el nem nyomhatták a „Magyar Kurir“ tisztább, és helyesebb magyar írásbeli kedvességét, és érdemét. — Nem ezek, hanem Szacsvainak csipős tolla buktatta-meg a „Magyar Kurirt“, — és Szacsvainak az utáni működéseit, — a miről előbbeni leveleimben adatokat is mutattam már. — Sokat ártott az utáni Szacsvainak az is, hogy *Aranka György*et nem igen kedvelte, — nem igen dicsérgette. — *Aranka György* hizelkedett az akkori erdélyi nagy uraknak, a mit tenni Szacsvai nem tudott, s nem is akart, — *Aranka* ez által szerzett magának költői, és tudós hírt, de még hivatalt is, — a sokkal tudományosabb Szacsvai pedig a hivatalnak küszöbébe se tudott bé hatni. — „Fortuna non omnibus accidet eadem“. —

Hora-világról valo gyűjteményét Uram Barátomnak három nap mulva *Hutter Ur* által vissza fogom küldeni, — abból a szükséges excerptákat már meg-tettem. —

De már szemtelenkednem kell; — nem lehetne-e *Steinnál Kurznak*²⁰ a Hora-zendülésről nyomtatott német munkáját (ugy tudom egy ívnél több ki nem nyomtathatott) a Hora és *Kloska* képével meg kapni? — ha igen, ugy mi az árra annak? — ezt írja-meg Uram Barátom nékem, hogy a pénzt rögtön küldhessem meg. — Nem találkozik-e valaki *Kolosvárt*, a ki Uram Barátom gyűjteményéből a Hora-féle pénzeinek képét nékem lerajzolgatná, — jó szívvel fizetek érte, csak tudjam, mi a díjja. — *Albáknak* képe nem kell, mert e meg vagyon nállam sokkal csinosabban lerajzolva. —

²⁰ Kurz Antal (1799—1849) történetíró és lapszerkesztő. Keménynek belső barátja; sokat levelezett vele.

Kolosvári Piarista *Pater Jezonovskinak* (a ki, ha nem csalatatom Kolosvárt halt-meg circiter 1806-ban, — és a kinek szép régi pénzek gyűjteménye vala) meg volt 1805-ben Horának fen érintett pénze, — ezt én tulajdon szemeimmel láttam akkor, — pedig mostani Numismaticusink tagadják annak valódi létét, és azt csak koholmánynak mondják, — be érdekes lenne kipuhatolni, hová lettek P. Jezonovski régi pénzei? — Hora pénze minden esetre *nagyon nagy* ritkaság. — Báró Bruckenthal Samuel gyűjteményében Szebenben bizonyosan niesen-meg, mért én azt ott magam siker nélkül kerestem, — holott Bruckenthal az akkori időket tetlegesen, és hatalmason érte. —

Hogy Kurz Antalnak fen említett német könyve egészen ki nem jöhetett, — abban nincsen sok kár, mert ő ezen könyve által nem maga munkáját, hanem csak *Hermann Mihály* a Hora világroli leírását akarta kiadni, annak csak is égy bevezetést készítvén. — Hermann Mihálynak (a ki Brasso szász vala, — a Hora világot érte, — és 1807-el-halt) most említett leírása meg vagyon kéziratban rállam ily czímű, négy vastag kötetből álló munkájában: „Das alte, und neu Cronstadt“, — ebből akarta Kurz a sokszor érintett leírást sajtó alá bocsátani. —

Horának csákánya (uti praetendebatur) meg volt gyalakuti gróf Lázár Jósefnél, — ezt én magam láttam Gyalakután, — de most hová lett? — azt nem tudom. — Emlékszem, hogy annak teteje gyengén meg volt aranyozva. — Néhaj atyámtól hallottam, hogy látta volna ő Fejérvári Tábornok Gróf Piklernél Horának réz nagy gyűrűjét, melyre e vala metzve „Hora, caesarigratia Rex Olahorum“. —

A Béldi Codex iránti észrevételeimet, és a pataki család genealogiáját, és irományait pár nap mulva el fogom küldeni Uram Barátomnak, — meg tettem volna ezt eddig is, — de el valék foglalva holmi bécsi terjedelmesebb tárgyú irományokkal, — levelekkel. s. a. t.

Isten velünk, jó Barátom!

Gerenden, nov. 23. 1853.

Kemény Jósef.

11.

Édes Kedves Mike Bácsi!

Bizony talám azt gondolja Uram Barátom, hogy a hazai dolgokat égy tűzes-menkős nagy ón leveses kalánynyal már mind felhörpíngettem? — az igaz ugyan, hogy égszser is mádszor is sokat faltam-bé, — de héj! még sok vagyon a habsolásra, a minek búzít, s izit sem esmérem, — s ez az oka, hogy idei majus 5kérőli szives levelében említett „Kenyérmezei viadalnak magyar verses *régi* leírása“ felől *lényegesen* semmit sem mondhatok. —

Meg volt ugyan 1848 előtt gyűjteményeim között égy kisded nyomtatott röpirat, melynek tartalma, minden előjáróbeszéd nélkül, az említett viadalnak minden izlésnélküli magyar kadenciás versekben foglalt leírása vala, — kivála pedig Debreczenben 1770 és 1780 között, vagy talám valamivel elébb is (mert az esztendő számra nem emlékszem tisztán) rosz, majd itatós papirra, — durva tisztátlan betűkkel, — nyolczadrétü formá-

ban, s mint egy ivre nyomtatva; — de ennek semmi különös bel becse nem vala, — és a sokadalmakra járogató könyvkötők és tót képáru-
 lók által még gyermek koromban is, egy két rosز garasért árultatott; gyaní-
 tom, hogy ezen, népdali mintára készült költemény egy akkori debreczeni
 tanulónak lehetett gyenge munkája. — De most jutott eszembe még az is,
 hogy ezen viadalnak magyar verses leírását egy XVIII századbeli régibb
 Kalendárumban is láttam, — de mely évbeliben? — s egy volt é az a
 Debreczenben nyomtatott rőpíráttal? — arra már nem emlékszem. — De
 nines is miért törni, s gyötörni ez iránt emlékeztető tehetségünket, — mert
 vélekedésem szerint, nem ezeket keresheti fáradhatatlan tudós Toldy
 Ferenc barátunk, hanem a kenyérmezei csatának valami, *sokkal régibb*
magyar verses leírását, melynek léte előttem merőben esmeretlen.

Tisztelt Toldy barátunk leveléből (melyet ezennel a Ráduly Ur levelé-
 vel együtt vissza küldök) láttam leg előbb is, hogy ezen viadalnak magyar
 verses leírása 1840 ben állítólag Tisztelendő Benedek Istvánnál (n. szebeni
 gimnázialis tanárnál) egy régi kéziratban meg volt. — Én Benedek Istvánt
 nem esmértem, — s ennél fogva az állítólag nálla létező régi kéziratott sem
 láthattam, sőt semmit sem hallottam is felőlle, — valamint arról sem,
 a mit Ráduly Ur levelében e szavakkal említ: „in quaestione positum car-
 men vix aliud fuisse, quam copiam inscriptionum illarum, quas de pugna
 in Kenyérmező hortus Baronum Orbán in Benczencz prope hunc campum
 exhibet“. — Megvallom tudatlanságomat: ezen inscriptio is eddig elé előt-
 tem tudva nem volt. — Csudálom, hogy tudós Benkő Józsefünk Specialis
 Transsilvaniájában Benczencz alatt ezen inscriptiorol említést nem tett, —
 talám csekélységnek, s nem is valami hitelt, vagy különös figyelmet ér-
 demlő tárgynak tartotta azt. — Hát Kővári barátunk „Régiségeiben“ (e
 munkáját valaki elkérte tőlem) nem teszen é emlékezetet ezen inscriptio-
 rol? — hiszen ő is fáradhatatlan buvár, s nyomozó. —

Én sem tudhatok mindent, ha bár hazámnak régiségei, történetei
 s. a. t. után kinemfárasztható figyelemmel, s némű tudományi előkészül-
 lettel is (salva venia) évek óta kutattam. — Sokat tudok ugyan, de még
 sem eleget. —

A tudásomnak szűkebb határai felől meg kellett győződnem a mult
 héten is, midőn erdélyi fejedelem Kemény Jánosnak saját kezével írott
 azon verseire akadtam, melyeket első nője, Kállai Susánna halálára készí-
 tett. — Én, a ki meglehetősen genealogus vagyok, — én, a ki ugyan ezen
 Kállai Susánnának, és fejedelem Kemény Jánosnak egyenes maradékja
 vagyok, — én, a kinek számos nem csak általános hazai, de még magános
 családokrol gyűjteményeim is vagynak, — én, mondám, a fejemre állva
 sem tudtam még kikurkázni, hogy Kállai Susánna ősaným mely évben
 halt meg? — s következőleg mely évben próbálgathatta meg Kemény János
 költői lantját? — De hát nem nagy szégyen-é e réám nézve? — eleget
 bosszankodtam ezért, — de czélt még sem érhettem.

Ha már én is ily dologban, melyet „qua indubitatus susculus, et imme-
 diatus successor Celsissimi Dñi Dñi quondam Transilvaniae Principis
 Johannis Kemény, felicissima, et pientissima recordationis“ tudni plane
 kötelességem lenne, tudatlan öszvér vagyok (mert éppen számárnak nem
 akarom magamat nevezni), — mit busuljon más, ha néha minden jó aka-

ratja mellett is felvilágosítást olyas dologról nem adhat, a mely hivatalának és tudhatásának határain messze túl megyen? —

De mivel már bene,* male, — s nolenter, és volenter a régi magyar versek emlékét megpendítettük, — s mivel Vas József barátunk is ezek után kutat, — ide mellékelve közlöm erdélyi főkörmányzói segéd és cs. k. altábornagy Bordoló János urnak hozzám intézett hivatalos levelét, mely által az *Illyefalvi vár' 1658 beli ostromának ugyan azon évi magyar versekben való leírását* velem hivatalosan közölte. — A verseket, ha tetszik megtarthatja Vas barátunk magának bárminő czélból is, — *de a Bordoló Ur levelének mentől előbbi visszaküldését ugyan kérem, mert a tisztelt Urnak éppen most akarok válaszolni.*

De ennél még valami nevezetesebbet is tudok ez uttal Vas József barátunk fülébe sugni, ha t. i. azt szívesen fogadja. —

1846-ban hosszabb időig N. Enyeden mulatván, és az odavaló könyvtárt figyelmetesen vizsgálván, történetesen a következő című könyvecske-re akadtam: „*Fr (Fratris?) Arnoldi de Bavaria liber singularis de arte poetica ejusque laudibus, et usu, delectamineque.*“ — A második lapon kezdődik „*Prologus*“, a melyben a többi között a következő olvasható: „*Poesis est signum vitae, et hinc est, quod gens, quae sua caret poesi, ipsa quoque careat vita nationali, et hinc est denique, quod celebriores quae gentes suos habuerint, et habeant poetas in signum vitae nationalis. Nemo est, qui ignoraverit poetarum graecorum latinorumque elegantiam, quam imitare sudent omnes gentes nostrae aetatis cultiores, quin et ipsi quoque Pannonnes, inter quos memorari meretur Gabriel ille Ungarus, qui elegantissimas quasque cantilenas, versusque nativa sua lingua in delectamen concivium suorum adeo feliciter concinnavit, ut iis ipse quoque serenissimus D. D. Matthias Pannonum Rex eruditissimus semet saepius inter ocia recreasse feratur. Idem, uti mihi ex ea regione per confratres nostros relatum est, nititur nunc invictissimi dicti Domini Regis sui virtutes, bellaque suo, et latio sermone de cantando, memoriam tanti Regis, nunquam emorituram futuris transcribere seculis.*“ — Ezen egész könyvecske állott negyedréti 16 lapokból, melynek utolsóján bérekesztőleg e vala nyomtatva: „*Impressum Colonie MCCCCLXXXII.*“

Ezeket még 1846-ban jegyeztem vala fel számomra, még pedig in loco N. Enyeden, — és ezen akkori jegyzésem most is meg vagyon irományaim között; — de meg vagyon é még jelenleg is a N. Enyedi könyvtárban az említett könyvecske? — azt nem tudom; — de tudom azt, hogy 1848-ban nem pusztítatott merőben el az említett könyvtár, és hogy egymásra halmozva, minden rend nélkül ma is még számos könyvek léteznek az Enyedi Collegium épületében. — Bár lenne valaki, a ki azokat újra rendezné. — Ha bár sok is pusztítatott el 1848-ban ezen nevezetes könyvtárból, de azért még meglehetnek sok becses ritkaságai, — miért hevernek ezek póc alatt minden haszon nélkül? — Bár lehetne ezeknek Vas József barátunk gondnoka, és rendezője! —

De ki lehetett azon Gábor mester? — hol lehetnek magyar verses munkái? — Erre, a ki meg akar felelni, ugyan kösse is fel gagyáját. — Én erre nem vagyok képes, ha bár fejemre is állanék, — de még ezt sem tehetem, mert lábamon is alig állhatok olykor, midőn a köszvény kinozza

csontjaimat. — Pár nap óta jobbacskán vagyok, pedig bizony szinte elpusztultam ez előtt rövid idővel. — De meg ujult már a természetnek éltető ereje, — talám (s hiszem is) meg ujulok én is a nyáron, — s akkor újra derék legény leszek, addig pedig csak tengünk, lengünk.

Uram Barátomnak azon szíves levelére pedig, melyet még április 18 kán írt vala nékem, de a melyet a volt udvari káplányom, jelenleg pedig kolosvári Pater Guardián csak is ez előtt *égy pár nappal* a könyvekkel együtt személyesen Gerendre hozott a jövő postán fogok válaszolni *hálás köszönetem* kijelentésével, — mert ha azt most tenném, jelenlegi levelem igen hosszas lenne, mivel sokra kéne felelnem; — addig is Isten velünk édes kedves jó Mikém! — parancsoljon, a mikor tetszik, mert *örömmel* szolgál mindenkoron.

tisztelő régi szíves barátja
Kemény József.

Gerenden, majus 10. 1854.

12.

Édes Kedves Mike Bácsi!

Bocsánat! — nem irhatok sokat, mert igen kedves vendégem vagyok. —

Küldök gróf Lázár Miklós öcsémnek egy levelet régi irományokkal, — nem pecsételtem le ezen levelemet, hogy Uram Barátom is olvashassa annak tartalmát, s a szerént jobbíthassa netalám ki a Lázár családi geneológiáját gyűjteményében.

Hát utóbbi levelemet a kenyérmezei viadal verses leírása felől kapta é Uram Barátom a postán? —

A Pataki család geneológiáját 3 nap mulva bizonyosan vissza küldöm, s azután a diaetalis articulások indexét is. —

Szeretnék egyebekről is jelenleg bővebben írni, — sőt a kolosvári Pater Guardián által nékem küldött igen becses diaetalis articulásokért, — s Horaianumokért *hálás köszönetem* terjedelmesebben ki jelenteni, — de éppen most úgy vagyok elfoglalva minden félével, hogy szinte nem is tudom hol áll a fejem. — A *Béldi Codex* felől is ideje volna már ígéretemnek eleget tenni, — de ez is meg leszen nem sokára. — Addig is pedig örökre maradtam

tisztelő *háládatos* barátja
Kemény József.

Gerenden. 13/5 854.

13.

Kedves Mike Bácsi!

Mivel holnap után Bécsbe indulok, ennél fogva nem tehetem, hogy bucsut ne vegyek. —

Hirtelen esett elindulásom, de a magam, és feleségem betegeskedése megkívánta, hogy bécsi orvosok tanácsához folyamodjunk, s onnan pár hetek mulva külföldi feredőbe menjek; — de reményilem, hogy 9 vagy 10 hetek mulva jobb egészséggel visszajöhetek Erdélybe, addig is pedig nem

akarván restantiarius maradni, azért különös köszönet mellett a következőket küldöm vissza:

- a.) — a Diaetalis articulusok Indexét,
- b.) — a Pataki családroli irományokat.

Tisztelendő Vas József ur számára pedig (a kit ugyan lelkesen köszöntetek) küldöm az ugynevezett Béli-Codex végéből hiányzó eredeti íveket. — Ezek ugyan nem lényegesek, mert historiai adatokat nem foglalnak magokban, de még is oda tartoznak — de hogyan jutottam azokhoz? — ez iránti rövid nyilatkozatom ez:

Az ugy nevezett Béli Codex eredetileg a tordai Paulinusoké volt. — II. József császár alatt eltöröltetvén ezen szerzet, a tordai paulinusi residentiának irományai, oklevelei, könyvei s. a. t. a fiscus által elfoglaltattak, s égy ideig a tordai sohivatal levéltárába tétettek, — későbbre pedig csak is az oklevelek, conscriptiók s. a. t. átküldettek Szebenbe a fiscale archivum számára, — az említett Codex pedig (mely így vala regestralva: „vetus manuscriptum monasticum historicum, vetustissimas historias, et nonnulla carmina latina insula in se continens, de caetero nihil quo ad jura dictae residentiae complectens, laceratum, ac lecta difficillimum“) holmi egyéb könyvekkel az akkori tordai kamaraispálynál maradt, — elhalván pedig a kamara-ispány megrendeltetett 1798 ban a Thesaurarius által, hogy ezen könyvek is küldetessenek a Thesaurariusnak, de a válasz a leve: hogy azok elvesztek, és csupán csak valami rongyolt Breviáriumok, és az említett Codexből kiesett pár ívek (melyeket jelenleg küldök) küldettek Szebenbe. — Ezek az odavaló archivumba „inter inutila“ heverték 1831 ig, — ekkor rendeltetett, hogy a szükségtelen irományok az archivumból hányatassanak-ki, mert meg szűkült volt a sok currens actak miatt a hely. — Ezen alkalommal jutottak az említett Codexnek ezen ívei birtokomba.

Néhai kormányzéki tanácsos Béli István Ur néhai atyámnak jó barátja lévén, és Gerend mellett fekvő Veresmarti jószágát olykor olykor meg látogatván, több versen említé nékem, hogy nálla meg lenne a Anonimus Béla notariusnak eredeti kézirata, s meg is ígérte nékem, hogy azt egyszer megmutatja nékem. — Egyszer pedig történetesen említém néki, hogy a tordai Paulinusoknak is volt égy régi historiai Codexek, de az, az akkori tordai Kamaraispány ügyetlensége miatt elveszett, és hogy abból égy pár ív nállam meg volna. — Az otától fogva pedig, hogy ezt említém néki, szüntelen kerülte az e tárgyiránti további beszédet, s a Codexet soha se mutatta nékem, ha bár annak mutatását számosan is kértem. — Gyanítom tehát, (s még pedig nem egészen ok nélkül, mert vagynak erre *egyéb adatok* is, melyeket most meg nem írhatok) hogy az ugynevezett Béli Codex ugyan az, a mely régentén a tordai Paulinusoké volt. — Quidquid sit, ezen Codexnek általam most küldött néhány potlék ívei legyenek Tisztelendő Vas Ur tulajdona, mert tudom, hogy *jó helyre* adom azokat. — Magában a Codexben található és Vas Ur által is említett latin versek (ha bár azok némüleg lascis a sok is) Aeneas Silviusnak (a ki az után II. Pius név alatt romai Pápa lett) munkái, — ezt be tudom bizonyítani, de nem most, mert kifogtam az időből.

Többet ez uttal nem irhatok, mert annyi a dolgom, hogy alig tudom hol áll a fejem. —

Isten velünk addig is, míg újra haza kerülök.

tisztelő régi barátja
Kemény József.

Gerenden maj. 26. 1854.

14.

Kedves Mike Bácsi!

Midőn ezennel valódi hálámat az iránt jelentem-ki, hogy az 1768 beli „Titulare Calendariumom“ címlapját szives vala kipótolni, — egyszersmind köszönettel ide vissza rekesztém azon kis könyvecskéjét, melybe apro nyomtatott röpiratok foglaltatnak, — de ezt nem tehetem a nélkül, hogy ezek iránt némű észrevételeket ne irogassak, melyek így következnek:

Aranka Györgynek (kinek ügyekezete örökké nagyobb vólt tehetségénél) ily című munkája: „Egy Erdélyi Magyar nyelvmívelő Társaság felállításáról való Rajzolat. Kolosv. 1791.“ — valójában csak egy *pium desideriumat* foglal magában, — de alaposabban fejtegette-ki, és mint egy létre hozta a magyar nyelv-mívelő társaság tárgyát ugyan Aranka György ily című kis munkájában: „*Magyar nyelvmívelő Társaság*“ mely 1791-ben Kolosvárt in 8-jött sajtó alá, és találtatik könyvtáromban. — Ezen munkájában elé-adja Aranka ezen Társaság' alapvonásait, — örömmel közölni fogom e könyvecskét, a mely reánk nézve nem érdektelen. — az Erdélyi Philohistoriai, és Magyar nyelv-mívelő Társaság eredetéről, működéseiről s. a. t. érdekes az is, a mi valamivel bővebben mondatik ily című könyvben: „*Siebenbürgische Quartal Schrift. 1798*“ VI. pag. 280—286. — Az Erdélyi Magyar nyelv-mívelő Társaságról, mely 1819 újra fel-állat, lásd „*Tudományos Gyűjtemény. 1820*“ III kötet. pag. 206—208. — Ezeket azért jegyzém ide fel, mert talám azokat Vas József közös jó barátunk használhatja.

Azon munkácskának, melynek címje, „*aki jól köt, jól old*“ szerzője Gróf Gvadányi, a „*Peleskei Notarius*“ szerzője. (vagy helyesebben írva gróf Gvadányi József, — szület. 1725. Oct. 16. † 1801. Dec. 21)

Kulcsár Istvánnak (1814 ben a pesti magyar nemzeti Színház igazgatója, — 1817 ben a „*Hazai Tudósítások*“ szerzője) ily című munkája „*Szóllás a magyar nyelv innepéről*“, ki álltat nyomtatott légyen újra 1818 M. Vásárhelyt? — nem tudom. — Eleintén sejdítém, hogy Aranka György 1818 már nem élt mivel már 1817. Mart. 11. elhala.

Hogy Mike Bácsi Lehoczki Stemmatagrafiáját Vas József barátunk (kit szivesen köszöntetek (!) át-adva, azt nagyon jól tette, — bár többet is szolgálhatnék neki! —

De már újra kudarogni, és alkatlankodni (!) kelletik nékem a következő két kérésem által:

I. — Meg nagyon könyveim közt „*Sándor Istvánnak Magyar Könyvesháza. Györött 1802.*“ — Ezt én in 4° kötettem, mivel minden nyomtatott lap közé, egy üres fejr papir lapot tettem, — és ezen üres quart-lapokra irogattam jegyzéseimet, s bővítéseimet. — Ugyan ezen in 4to bekötött köny-

vemből az oláhok 1848 égy nyomtatott foliust, úgy mint 13 dik, és 14 dik lapot kiszaggatták; — ezen kiszaggatott nyomtatott lapot kiakarván potolni, — és tudván, hogy ezen könyv meg vagyon Könyvárus Burián Urnál, — azért kérem Mike bácsit, irassa ki ezen hiányzó lapot égy quart-író papírra, mely ne legyen nagyobb ezen levelem papírjánál, — az író számára accludálok ide mellékelve 1 forintat, — csak legyen ezen másolat pontosan, és hiba nélkül leírva. — Legyen pedig ezen quart-lapnak bal részén égy kis margoja, hogy annak segedelmével csirizelhessem ezen lapot említett könyvembe.

II. — Régi jegyzéseimből látom, hogy a kolosvári lycaeum könyvtárában létezik az ily című könyv: „*Perneczí Andrasnac valasztetele a Bornemisza Peter levelere, melyet az ű ördögi kesertetekről írot könyve eleire nyomtatott. Proverb. 26. Meg felely a bolondnac, az ű bolondsaga szerent, hogy ne latassec maganac bölcznec lenni. Nyomtatott Nagy Szombatba 1579 Esztendőben.*“ — in 4° paginarum 30.

Ezen könyvnek átolvasására nagyon szükségem volna, mert éppen most irogatom Bornemisza Péternek életét. — Nevezetes ember volt ez magyar literatúránk mezején, — tanult a bécsi universitásba, — nagy magyar szónok, és költő vala, — magyar verseit említi Lampe „*Histor. Eccles. Reform. in Hung.*“ pag 740. — Pázmán Péter „*Kalauzában*“ pag. 218 (editionis Anni 1613) nagyon haragszik reája. — Lutheranus pap volt, — Pestifi — † 1585.

Kérem tehát Mike Bácsit biztassa Vas József barátunkat, hogy legyen oly szíves ezen könyvet bácsak égy pár napra Mike bécsinak átadni, hogy azt azután Mike Bácsi nekem ki küldhesse, — alkalmatosság erre vagyon bőven gróf Kemény Sámuel kolosvári házábanál.

Ha Kolosvári P Guardian Antalfi Boldisárt casu quo látná, kérem mondja meg neki, hogy alig várom Aranka György' Báthori László állitologi magyar biblia iránti nyugtatványának másolatát. — Meg volt é valaha igazán a csiki klastromba a Báthori féle leg első magyar biblia, — és hol? — arról szándékom bővebben értekezni, — mert sokan emlegetik ugyan ezen bibliát, — de mese é ez, vagy valódiság? arra hitelesen megfelelni alig képes valaki mostani időben. — Ezt teljesíteni czélom.

Bocsánat ros irásomért, mert ros a szemem, kezem pedig, és testemnek egyébb részei (nulla et ceptà) a szünteleni köszvény fájdalmai által úgy el vagynak ványolva, hogy azoknak semmit hasznát sem vehetem néha.

Ezer meg ezer köszöntés Vas József barátunkhoz; — bár már ujra kijöhetne hozzám, még pedig Mike bácsival együtt!

Isten velünk!

régi tisztelő barátja

Kemény József

Gerenden. Jan. 4. 1855.

P. S. Figyelmeztetem Mike Bácsit a következő című, s igen is érdekes oláh könyvre: „*Istori'a Romaniloru din Dacia Superiore, de A. Papiu Ilarianu. Vienna 1851.*“ in 8. két kötetben. — Szerzője e munkának az 1849 meg öletett Bodoni Olá papnak fia. — Érdekes ezen könyvnek főleg 2 dik kötetje, mert ebben bőven iratik le az 1848 beli Balasfalvi olá

gyűlésnek, és a Szebeni olá Comitének működése az akkori hivatalos actákkal együtt s. a. t. — Ezen könyv jelent meg (főleg Püspök Ságuna költségén) Bécsben 1851 ben, — de alig jelenhetett meg, példányai confiscáltak, — s ott nem kaphatók többé, mert sok olyan említetik e könyvben (p. o. Puchnerről s. a. t.) a mit minden embernek tudni nem igen tanácsos. — Eleget hajháztam e könyvet Bécsben leg utjabb ott létem alatt, de minden siker nélkül; — de meg tudván, hogy ezen könyvnek confiscálása előtt, már 30 példány Erdélybe hatolt egyes olá pap kezébe. — Vissza jövén most Bécsből, addig jártam utánna, míg egy példányra per tercias, quartas manus akadtam. — A példány nem az enyim, de enyim lesz, mert vissza nem adom. — Így szerzett régentén a Spanyol király is magának várakat, és országokat. — Illyen formálag szerezzem-meg Mike Bácsi is vagy egy olá paptól (mert azoknak osztogatott-ki e munka Erdélyben) e könyvnek példányát maga számára, mert meg nem fogja bántani. — Jó volna e könyvre gróf Mikó Imre Urat is figyelmeztetni, mert ő is nagy barátja honi historiánknak. — De tám jó volna báro Kemény Ferenc Urat is e könyvre figyelmeztetni, mert talám ő is használhatná bizonyos tekintetben e munkát.

Ujra kineveztettem Bécsben egy *titularis* tudós hivatalra s elnökségre, s még pedig Erdélyre nézve, — kár, hogy a *titulus* mellé nem ragasztattak (!) egy kis *vitulust* is, — de hejl! „*Sic itur ad astra*“. —

Mike kezével: Popovics Augustin Laurean. A Transumenthe Tanult Kolosvárott br. Szt.-keresztii László mellett Instructoroskodott.

15.

Edes Kedves Mike Bácsi!

Alig írhatom e soraimat, mert beteg vagyok már időtől fogva, — de feleségem kérésének engedvén, mégis tollat vettem kezembe.

Mike Bácsi oly szives vala ez előtt egy néhány évekkel, feleségem kérésére, az ugy nevezett Czirákiana 1819 és 1820 beli országos Conscriptio-nis Operatumból a jóságaim conscriptioját kiiratatni, és feleségemnek által küldetni. — Mivel pedig jelenleg az ilyen Conscriptiok az Urbéri kárpótlás kidolgozására nagyon szükségesek, — más részről pedig minden jóságom akkor az említett operatumból ki nem irattak, tehát most supletorie a következő jóságaim conscriptioi szükségesek, u. m.

Mező Örkei (Thorda megyében), *Kis Dersidai* (Közép Szolnokban), *Zálnoki* (Közép Szolnokban), *Lompért* (Kraszna megyében), *Kövesd* (Közép Szolnokban), *Felső Répa* (Kolos megyében), *Czikud* (Thorda megyében).²¹

Kérem tehát, Mike Bácsit, legyen újra oly szíves, irrassa azokat is valaki által számomra le, de írja meg elébb, hogy mennyiért, fogják azt leírni, hogy a pénzt érette előre azonnal megküldhessem. Becses válaszát örömmel elvárom, — de most többet nem írhatok, mert ezen soraimat is nagy kínok s fájdalmak között írja

tisztelője régi barátja

Kemény József

Gerenden 15 maj 1855.

²¹ E felsorolás tagjai az eredetiben községenként egymás alá vannak írva.

P. S. Ezen jószágaim' conscriptio' copiájában legyenek nem csak földek, kaszálók s. a. t. hanem (ha lehet) az is belé írva, adnak é az emberek szőlődézmát a földös Urnak?

Címzés: *Kormányzéki levéltári Gondnok* Tekintetes Al-Torjai Mike Sándor Urnak Kolozsvárt. Zöld pecsétgyűrűvel lepecsételve. Mike kezével: *Kis Dersida 2 ív, Kövesd 2, Mező Örké 2, Lomper 1, Felső Répa 3 ív, Mező Czikud 1, Zálnok 2 ív. — 13 ív. Die 26. Maj. 1856, posta: 54.*

16.

Édes Kedves Mike Bátsi!

Köszönettel vettem az elküldött és tegnap kezemhez vett conscriptionalis kivonatokat, — melyek le írási díjját, és Posta költségét, ezennel még ma küldüm. —

Engedelmet kérek egy uttal, hogy személyesen magam nem írhattam, minek is egyedül betegségem oka.

Egyébaránt maradtam

Kedves Mike Bácsinak

Gerend Junius 1-én 1855

tisztelő régi barátja
Kemény József.²²

II.

Mike Sándor levelei

1.

Nagyságos Grof Ur,

Kedves jó akaro Uram!

Az Új évet midőn Nagyságodnak áldással köszöntöm, sók uj örömet-boldogságot ohajtok; "Di Tibi dent annos a Te nam caetera summes!., —

Különösnek tevezhetik Nagyságodnak üdvezlő levelem, a' ki tudom megvan győződve külömben mindenkori jó kíváнатomrol, — Nemis egyedüli célja a' hálálkodás iratomnak, — egy szíves kéresem van: Közelebb Schuster Károly Titoknoká lett kineveztetésével az üresült fogamszolgái állomásra Unitarius van ki jelelve, egy, Kovács barátunknál sokkal fiatalab, s vele semmi esetben nem mérközhető egyén; ezen meg előztetéssel Kovácsnak minden előmeneteli út örökre elleszen zárva, mely méltatlanságon ő bizanyal elfog kedvetlenül, s méltánis; egy illy méltatlan bánás nem egyedül a' kormánynak, de egész hazának kisbbségire leszen. — a' mint sejdítem ezen méltatlan meg előztetés Kovácsal közlebből fog meg esni, mig némelly Öt becsülni képesek, — mint Gr. Miko sat. nemlesznek Kolosvárt. — Ha Nagyságod azt az áldozatot tehetné, hogy néhány órára

²² Ennek a levélnek csak az aláírása származik a levélírótól. — A kötet utolsó levele már gr. Kemény Józsefnétől való; ezért és jelentéktelensége miatt nem közöljük.

Kolosvára jönne, a Kormányzo Országos Elnök és másoknal is igen sokat tehetne a' mű barátunkért, Én tárt karokkal, peneszes betűkkel tölt marék-kal várom Nagyságodat

Nagyságodnak

alázatos szolgálja

Mike Sándor

Kolosv: December 31^{dik} 1847.

2.

Nagyságos Grof Ur!

Ez alkalommal küldöm az *Articulusok* gyűjteményét melyeket Kovács István Ur hagyott volt a' levéltárban ügyeitem alatt. — "*Regestra Archivorum*," 3^{dik} kötetét, és a' *Repertorium* első darabját, a' többi — ha jószágával vissza nem élnék — még rövid időre magamnál tartanám — 1847 tavaszán költöztem ki házomból, az olta sem időm sem kedvem a' becses jegyzetek át nézésére nem volt. — de ha Nagyságodnak szükségesek parancsára rögtön át küldöm, egyéb aránt igyekezni fogok át-nézetekkel. Bocsánatért könyörögve maradtam

Nagyságodnak

alázatos szolgálja

Mike Sándor

Kolosvárt Novemb 13. 1852.

3.

Nagyságos Grof Ur!

A' Circumspectusok nem sok érdeklődéssel bírnak lelkületemre, azért halasztám illy hosszú időre észrevételemet, különben is nagyon kevés az a' mit rolluk tudok.

Az Országos Levéltárban lévő „*Consignatio Familiarum in I. Natione Saxonica Nobilitate gaudentium*“ in Sede Cibiniensi: 53. de Bausznern. huius primus fundator erat Simon de Bausznern per multos Annos Consiliarius Aulicus, et ex post Comes Nationis Saxonicae, qui unicum reliquerat filium, *Samuelem* de Bausznern, aequae Comitem Nationis et Consiliarium Gubler-niallem, haud pridem de mortuum (ezen relatio dat. 6° Augusti 1784 költ) e cujus prosapia unus itidem super est filius. *Simon Fridericum* de Bausznern, munus Perceptoris Regis et Senatoris Cibiniensis modo sustinens.

Meg jegyzendő továbbá pag. 4 ad f: hogy miért Baussnern Simon meg választása után 2 évvel erősített meg: — A' kormányzék azon tekintetből, mivel a' Szebenszéki k. Bíró egyszersmind a Nemzet grofja és kormányzék tanácsos, helyben hagyható é hogy ezt egyedül a Szebeni közönség válassza? vagy mint kormányzék tanácsost az Ország válassza? Az udvartól erre bővebb felvilágosítást kéretett, s azalatt Baussnern meg erősített, és itt van eredete az 1837 Országgyűlési versengésnek. Végre Anna Maria Baussnern a' kit Rosenfeld vett nőül — volt az a szász leán a' kit Lázár János nőül akart venni, melly a' Családban nagy mozgást okozott, meg nem egyezhetve benne hogy Családjokot el korcsosicsa. Az Őszvér házosság ritkán adandó jó hazafiakat! —

— *Heidendorfi Conradokrol* nincsen a' fel hozott "*Consignatioban*., a' mi a Nagyságod értekezésiben meg ne lenne, hanem van még Szászsebesben egy Conrád Család mellýről a többekközött ez ál:

"Mater Familiae Conradinae longa serie descendit a Gallo Simon, qui Anno 1575 Principi Stephano Báthori contra Gasparum Békes auxilio fuit. Fleiserről és Melasrol az irás halgat.

Petki Janos Epitaphiumat ezennel küldöm Clara Sidonia — nem Petki — hanem Pekri Révai Imréné. Petki Klára 1754^{ben} szüz volt, a' mit tanusít az ezen évből a Csiki Tisztséghez irtt kormányiszéki rendelet. dat 2° Sept. "Csik Szereda Várossa itt accludált Instantiaját., a' végre közöljük kegyelmetekkel, hogy mind két felet meg halggatván Groff *Petki Klára kis asszony* maga ott lévő sellérét mennyiben és mi okból kívánnya a' közönseges ado és tereh viselés aloll eximalni.

A' Gr Lázár Család levéltárából küldök két töredék másolatot, ha mi hasznát vehetné! — Az eredetiből irattak. —

Dr. Pataki Daniel arra kért hogy Családjárol ha mi jegyzetem lenne közöljem mivel fel vanszólítva az "*Ujabb Esmeretek Tára* ki adoitól a' Protomedicus és Családja élet irására. — én a' Genealogián kívül nem sokkal tudtam szolgálni, hanem Nagyságodhoz utasítottam. de ő engemet kért, hogy megemlísem és kérjek Nagyságodtol valami adatokat, nevezetesen az első Pataki Samuelről a' kinek Dálnoki Mária volt nője, és ennek fiáról a kolosvári professorrol, kinek nője Szathmári Papp Sára volt.

Könyörgök, azért ha egy kevés üdöt szakaszthatna Nagyságod jámbor Atyánkfiának adjon valami utasítást.

A' Grof Székely Család regestruma a' napokba beleszen végezve.

A' Repertorium Nobilitatis IV. és V. Tomussait ezennel küldöm a' ki maradtam Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Mike Sándor

Kolosvárt April 17. 1853.

4.

Nagyságos Grof Ur!

Közelebből az eredeti Articulusokrol semmi említést sem tettem levelembe, sem a' fel küldött négy kötetet, vissza nem küldöttem; Meg vagyok győződve a' Nagyságod lelkébe hogy reám nincsen gyanuja: de más felől sajnosan érzem: hogy azok mégis az én kezeim között vesztenek el — a' szobába melyben néhány nap — míg el küldhettem asztalomon voltak, senkinek másnak, csak nekem és Biró Pálnak van bejárásunk: — Én ez előtt Biró Pálnak a' Biro Család leszármozását ki dolgoztam, s ebbe az 1678. januar 22.—18. 1687 febr 13. — 11. Articulusokat megemlítettem. Most azon gondolatra jöttem, hogy ő Szobámban midőn magára maradt meg kapta a' két utolso kötetekre nyomot Év számokat, és nékie kellett eldugni. Midőn előfogtam tagadta ugyan de én reméllem hogy megfogja vetni. — bárcsak az 5^{dik} kötetet kaphatnám vissza mivel a' 6^{kat} a' magam gyűjteményemből ki tudom potolni. — de nem az 1663^{ol} 1707. valokat! — s ez fáj nekem rendkívül. —

Egy újabb adatra akadtam melyly úgy emlékezem nincsen meg a Petki Család tábláján: 1549. Lázár Orsolya Petki Janosné bizonyítványai a gr. Lázár család levél tárában.

Máli kisaszont méltóztat irányomban kiengesztelni hogy ez uttal csakis a' 30 Rhf: kamatot küldem, énis meg csalattam: penzemet — de még kamatját sem kaphattam meg. s ez az oka hogy tett ígéretemnek meg nem felelhetek.

Dr. Pataki Daniel újból hozzám folyamodott családja ügyében, én Nagyságodhoz utaltam, de azt mondá szégenli maga családja ügyében alkalmatlankodni, tenném meg én a' magam nevébe. — a' velem közlött jegyzékis ezennel közlöm Nagyságoddal, alázatosan kérve dolgozna egy *Baussner* forma deductiot.

Isten áldja Nagyságodat sok joval, hosszú egészesegs élettel. „*a Te nam cetera summes*“ Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Mike Sándor

Kolosvart Majus 1. 1853.

Repertorium Nobilitatis Tr. VI és VII. köteteit és a' le irtt Székely család levelek laistromát ezennel küldöm.

5.

Nagyságos Grof Ur!

A' küldött Szomorú jelentéseket alázatosan köszönöm, mihelyt üdöt vehetek a' magamé' rendezésére, gondolom énis szolgálhatok némely példányokkal. — de köszönöm különösen a' Sársaspatakiak (!) le-írását, melyly Dr. Patakinak igen nagy örömet okoztam.

Ezennel küldöm a Liszt Családról irt értekezést — mellécsatolt némmely kivotatokkal, melylyek hatalán Nagyságodnak egész kiterjedségekben meg nem lennének, méltóztasson parancsolni — egészbeis szolgálhatok.

A Pataki Család kiegészítésére a' 3^{dik} Pataki István — az Apafi nevelője ágozatával fogok szolgálni, melyben a' ki maradtak helyt fognak találni; illen Moses a' br Veselenyi Miklos nevelője etc... etc

A „*Consignatio praecipuarum Patriciorum in Natione Saxonica familiarum*“ ezennel eredetiben küldöm, vissza várás mellett, mivel vesztegetésnek tartom az egész leírását. Nagysád jegyzéki közzé a' szükségesekeket írja ki. ebben mindegyik kézzerfordul-elő. a' mutatoban följegyeztem a később nemitetteket is. —

Ha Timon csudálta Apor Peterrel. Cs[ík]-Lázárfalvát, szabad leszen nekemis fen akadnom gr Lázár Miklos azonvéleményén, hogy a' 15^{dik} században Lázár Bálint fogta hálául kapni azon darab helyyet, melyly a' Nyer-gesen innen terjed a' Szent Anna tóváig. a' melylyre később Lázár Bálint vagy fia telepítette Lázár falvát. de ez csak vélemény, semmi alapos adattal nem bír; könyörgök azért Nagyságodnak ha valamit adhatna ezen vélemény meg erősítésére. vagy el rontására. közölje vélem!

Gr Lázár Miklos arrakért: szollanék Nagyságodnak nincsen é valami adat arról: hogy Csik Szent Tamáson a Sándorok és Borsok mi jógal? és miolta birtokosok? —

Engedelmet kérek alkalmatlan kérdéseimért. de ha Nagyságodhoz nem folyamodom, ki adhat nékem fel-világosítást! — Tisztelettel maradtam Nagyságodnak

Kolosvárt Majus 29. 1853.

alázatos szolgálja
Mike Sándor

6.

Kolosvár Julius 27. 853.

Nagyságos Grof Ur!

Mindenek előtt a' jó Angol borotvákért fogadja szíves köszönetemet; Nőm azzal boszant, hogy ezt Nagyságod élczből küldötte, tudva hogy nem igen szeretek borotválkozni. — annyi való, hogy azolta gyakrabban vetkezem le szakállomat. —

Valahára a' Pataki Család nemzéki értekezését küldöm. Orvos Pataki Daniel Urat több versen fel szolítottam: hogy azon „*itt amott kevés igazítani's porolni valót*“ közölje Nagyságoddal, de még eddig csak a' készüllet, és ígérettel vagyunk. — Szeretem az embereket! — míg ezen értekezést nem ismerték aztsem tudták ki volt szüleapjuk — s most igazítani valójokis van. —

A' másik Pataki ággal éppen olly kevésé boldogultam, a' mit Pataki Jóseftől a' volt Kolosvári tanácsostól kaptam, ezennel vissza várás mellett közlöm, valamint ide melléklek a' magam származási ágazatát a' Pataki Családnak, ha az első ágazatrol meg jegyzette Nagyságod, hogy az az orvosi tudományban tüntette ki magát, erről el lehet mondani hogy valóságos Áron ivadék — az egész Erdélyt el öntötte Lelkészekkel. —

A' mit a' Szolnok megyei Patakiakrol irhatok csupa homály, magok sem tudják honnan vették származatokat, azon Pataki Mósesnek a' ki Pataki Kristinát birta nőül (a 7^{dik} hasáb) testvéreit föl jegyeztem, hiteles adatok után, de hogy ezeknek ki volt az attyok? magok a család tagok sem tudják. — 1770. Pataki Dániel a' Déesi productionra szorittatott, most exmissiot, — majd dilatiót kért, végre a' királyi Táblára apellalt. de itt sem láttatott el — hanem 1811 ben December 12^{dik} a' 2^{dik} Daniel a' Szolnok megyei Generalis széken el láttata ügyét, melly a' Gubernium elő fel küldetett és ittis helybe hagyatott, meg jegyezve hogy a görbe lelkesmeretű Sebes Antal pennáján ment keresztül a' nélkül hogy az Udvarhoz fel küldetett volna. — ebből ezt a fel világosítást vagyis öszezavarást tanuljuk: „Néhai Pataki Péter a' Pataki Familiának első törsoke (?) Apafi Mihály által 1677 ben November 23. jollehet akkoris nemes ember volt — ujra meg nemesítetett, ezen nemességet nyert Pataki Péternek fia volt első Pataki István, hajdanában a' Görgényi várban lakozó népnek Papja. ennek fia iffiabb Pataki István 1738 ban Görgény Szent Imrei Esperest. továbbá első Pataki Istvánnak nem csak második Pataki István hanem idősb Pataki Sámuel Medicinae Doctor; — Pataki Ferenc, és első Pataki Dániel a' mostani nemessége meg bizonyítására elő szolított Al-peresnek ugyancsak Dánielnek — édes attya, — fiaí voltak g: e: d: és ezekből Sebess Pataki Danielt Donatarius nemesnek meg ítélte helybehagyta.

Ezennel küldöm a' Repertorium Nobilitatis 10, 11. és 12. ugy a' Suple-

ment köteleit: Isten áldja meg érettek igensokat használtam — alázatosan engedelemért könyörgök olly hosszú üdőkig magamnál tartásukért! leg több hasznát vettem a' Czímerekre nézve. Ha Nagyságod méltóztatna ebeli szomjamat az Erdélyi Vármegyék, Székek, Grof-Bároi és Fő Nemesi Családok Czimerei', le írásokkal enyhíteni vajmi nagyon le lennék kötelezve! — én csak a Kolos megyeit bírom magából a' Diplomából. a több megyéket csak hogy mikor nyerték Paisokat — de leírásokat nem láttam.

Sehmatismusi (!) vesztésiben kár potlást adhatok e, következőkben: 1809. 810. 812. 813. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 840. 841. 842. 844. 846. 848. — (a 839. 843. 845 és 847 Nagyságodnak meg vannak —) különben ezekkelis szolgálhatok. ezeket közelebről fogom el küldeni

alázatos szolgálja
Mike Sándor

7.

Nagyságos Grof Ur!

Nem elég hogy magam részéről annyiszor vissza élek jóságával, hanem mások ügyébenis fárasztani béketűrését, kéntelenítetem. — Grof Lázár Miklos az ide zárt Családi származatot azon kéréssel küldé hozzám, hogy ha lehetséges a' Nagyságod — *altissima revisiojara* küldeném el. Noha tudva van előttem a' Nagyságod sok oldalu el-foglaltsága, gyengélkedő egészsége, mégis könyörgök szakasszon üdőt át nézésére. Nagyon elkötelezve leszek énis a' ki örökös tisztelettel vagyok Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Mike Sándor

Kolosvart Aug 5. 853.

8.

Nagyságos Grof Ur!

Hanyag vagyok! — szinteféléve miolta könyveit magamnál tartom. — bocsánat érette! —

Ezennel küldöm a' „Codex Authenticus Articulatorum Diaetalium Transilvaniae“ 5 kötetét. A 6 még nem került meg ennek némi potlására az 1744-752 2 példányban: 753-57. 791-792. 837 2 péld. 841. 2 péld. és az 1846^{bol} 2 magyar, és 1 német példányokat. a' 848 belí ből a' kor szellemét magán hordó példányait. — az 16 czikket ki véve melynek bírtokában nem vagyok. — Hiányzanak még a' 747-748 és 751^{beliek} de gyűjteményem öszve hánva léve nem kaphatom. ha Nagyságodnak meg leszen — vagy magam fel találom — be fogom köttettni a' többihez hason kötetbe. —

Küldöm az „Igaz Magyar két kötetét Benkőnek az 1784^{be} támadt Oláh Zenebonáit és a' Transsilvaniához irtt praefatioját. A Kerekes Abel Historiája foncsikáját, és a' Szacsvai-Izé-purgatoriumba valo utazását.

Kurznak a Hora Zendülésről egy nomat (!) ivét — több nemis jött ki — küldöm a' magam gyűjteményéből, mivel Steinnál nem kapható többé. ugy a' Hora és Kloska képeitis. a' Hora pénzeitis el fogom küldeni de még nem rajzoltathattam le. —

A' Béldi-codexre ígért *pár szovait* Nagyságodnak Vass Josef barátom még mind várja.

Torma József — a néhai Comes de Zonuk vetély társa Nagyságodnak — b[első] Szolnok megye leírását sajtó alá készíti — gondolom több lesz a' Hodor Dobokájánál. — arra kér hogy *Lehotzky*-t rövidüdjére szerezzem meg számára: azért könyörgök Nagyságodnak küldgye által nékem, — hogy így szolgálhassunk véle. itten egyedül az Unitarium Collegium könyvtárában létez a' hunnen falura nemlehet ki adni. —

Index Articulorum Diaetalium Tr. mely a Levél táré, kérem vissza küldeni, eddig gondolom leis iratta Nagyságod. — Birro Pál gyakran juttatta eszembe, mivel a' *Scripturisticus Fundus*bol vétettem volt meg a' Czírjek Dienes könyvei közzül.

Máli kisasszonnak köszönet és tisztelet mellett ezennel küldöm az évi kamotját. Ötszáz forint után 30 Rhforintokban azon vagyok teljes erőmből, hogy ki fizethessem az egészet. — de még eddig én is csalódtam. — el adott jószágom árát nem tudom fel-venni.

Szinte ki feledém a „Bonfinius Élete és Munkái. olvasásából merített örömemért köszönetet mondani. — Noha jobbszeretek Nagyságodtól tisztán hazai tárgyat olvasni mint Philologico-bibliographiat — millyen a' Miko Ujvar sat. — Isten áldja meg Nagyságodat, — s tartson meg továbbrais tapasztalt kegyében a ki maradtam Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Mike Sándor

Kolosvárt April 18. 854

9.

Nagyságos Grof Ur!

Küldöm a' Máli kisasszony hátralékát — 500 Rhforintokat, — sajnálom hogy itt keresztül utaztakor nem tudhattam személyes köszönetemmel átadni, fogadja betűinben hálás köszönetemet. — ha mi kamattal még tartoznám méltóztat tudatni hogy után potolhassam!

Ugy emlékszem: hogy Nagyságod az én kérésemre a' Benkő Specialissa ki igazításához fogott volt, s talán 1 vármegye helységeit kiis javította, de mi után tapasztalta hogy a' ki potlás több lesz az egész munkánál félbe hagyta; ha ezen kezdett munkája el nem tevedt, könyörgök közölje velem. Nekem Erdely helyégeiről (!) igen sok jegyzeteim vannak, s nem tudom el határozni potlolag a Benkő munkájához csatoljamé? vagy külön mutatóban foglaljam? — az első azért szeretném inkább választani mivel ahoz a' mutató nagyobb részével már készenis vagyok, — ezért szeretném a' Nagyságod rendszerét látni s annak folytatásán rendezni a' magam gyűjteményétis. — Itten beszélük hogy a levéltárt 30 évig — az ujjabb évekből Szebenben határozták át vitetni. ha valami bizonyost hallott erről kérem tudassa, hogy eleve némely dolgaimmel rendelkezhessek. —

A "Liber Aureus., bevégezése felől azon följelentést tettem volt a' ministeriumhoz hogy az Udvari Cancellaria Liber Regiussa nélkül be nem végezhetem — nem tudé erről is valamit Nagyságod? mert nagyon hasznos lenne az Osztrák ház alatti Okleveleket ismernünk. Nehány Czimeres levél a'

Nagyságod gyűjteményéből, s néhány productio perből esmeretes ugyan előttem de e' nem minden.

Tervünk volt gr. Lázár Miklossal és P. Was Joseffel Nagyságodnak egy latogatást tennünk. de a' grof közbe jött sürgős dolgai, melyek Magyar Országra készítetik kimenni, alig ha ez évről el nem marad. Tisztelettel maradtam Nagyságodnak

Kolosvárt Octob. 16. 1854.

alázatos szolgálja
Mike Sándor

U: I. Torma Josef Ur még mind halgat *Lehoczky*val. könyörgök nem neheztelni reám a ki több versen már sürgettem vissza küldését. de csak válasszára sem méltatott a' Méltóságos Ur. —

10.

Nagyságos Grof Ur!

Ezennel küldöm a' Titularét a' hiányzott cím lap ki egészítésével. — Tehát nem 1762^{beli}, hanem 1768^{beli} Tudtomra 1767^{ben} nyertt Sardi Titulare ki adhatási szabadalmat és így az ezen évi az első, a' Szécsényi Biblioteca Catalogussában ezen első sem található, az itt felhozottak között egyedül az 1770^{beli} nincsen meg gyűjteményemben a' többi birom. — Gyanitom hogy minden évben nem volt Uj Titulare. legalább nékem az említett 1770^{beli} kívül még hiányzanak: 1772. —73. —74. —75. —76. —77—78—79. —781. 83. 85. 86. 88. 790. 91. —92. —93—95—96—97—98. 99. —801—2—3. —5. és az 1811^{beli} öszvesen 28 évekről. Kővári mint nagy *Kalendaristát* mutatott be az 1855^{dik} Naptárában. Valóban unom és restellem az e'féle apróság dolgokat. — Talán hizelgés akart lenni, de nállam ugyan el téveszté hatását. — Kovács István Tanácsos Ur a' napokban Kolosvárt volt. — még a forradalom előtt elkérte. volt töllem az 1630 Julius 17: Megyesi hiteles Articulusaimat — most vissza kívántam, de azzal menté magát; hogy az Erdely Történeti Tára harmadik sajtó alá készített darabja mellett Nagyságodnál vannak. ha így! jóhelyen vannak, Nagyon örvendek midőn csekély gyűjteményemből a' Nagyságod gazdagságának kis-hiányait potolhatom! —

A szorgalmas Vass Josef barátunk leirta a' Gerenden töltött boldog óráit, a' jövő hó beli Uj Museumban olvasni fogja Nagyságodis. El-ragadtattvaszol a' Nagyságod Gyűjteményéről, mint illik egy Poetához — sok élvezetem van ezen jó Paterrel. Adna az Isten sok ilyen Pápista Papot. — Mondá: hogy Nagyságod a' Lázár Családott be végezte. vágyom olvasni. — Gondolom eztis a' Museumba fogom olvashatni!

Tormától vissza kaptam *Lehoczkit*, hanem most a' Nagyságod szovával a Páter Vass: vitte el, — mihelyt megszületend Rédei Lászlója, azonnal vissza fogom küldeni;

Kővári ujbol neki türközött az „Erdely Nevezetesebb Családi“ folytatásának. — Vásári munka, de jobb mint semmi. legalább felzaklatja a szunyadó kedélyeket. midőn 1853^{ban} felszólítását ki adta magasem hitte, hogy csak ennyitis adhasson. —

Magamat Nagyságod kegyében ajánlott. maradtam

Nagyságodnak

Kolosvárt November 19. 1854.

alázatos szolgálja
Mike Sándor

Kolosvár. Január 19. 855

Nagyságos Grof Uri

1853^{ba} Nov. 24^{dikéről} irtt levelében azt méltóztatott volt írni hogy: A' Hazafiak Tükrét: „*Magyarok! a' ki jól köt, jól old*: Idősb grof Teleki Domokosnak MVásárhelyről Sep: 12^{dikén} 1790 Aranka Györgyhez irtt levele nyomán — Szacsvai Sándor írta volna, — Idei Január 4^{dikéről} irtt levelében grof Gvadányi Josefének tulajdonítja. melyik az igaz szerző? — Ugyan ezen levelében Nagyságod a' „Sándor István Magyar könyves házáat Győrött: 1808^{ba} ki jöttek írja, az előttem fekvő pedig 1803^{beli} kiadás. En ugyan nem tudok más kiadást — de mi sokat nem tudok én! azért ha a kívánt 13^{dik} és 14 lap melyeket ezen 803^{ki} kiadásból másoltam nem egyezne a' Nagyságod hiányzó lapjával, méltóztat meg írni, s utánna fogok keresni; noha ezen említettem kiadás is csupán két példányban létez: Gedő Josef, és a' Nagy Casino könyvtárakban, ellemben sem Burján Pálnál, sem a' Lyceum és két Collegiumok könyvtáraikban nem találtató.

A' „*Perneszi Andrasnak valasz tetele*“ is megy — melyet Nagyságod huzamosab ideig — egy pár napnál — használhatja, annyivalis inkább, mivel a' „*Telegdi Miklosnac Peechi pispöknec felelete. Bornemisza Péternec feitegetés nevű könyvére*“ és több Theologicumokkal egyben vannak kötve.

A' P: S: figyelmeztetett könyvre gondom leszen. aligha — legalább olvasás végett meg nem fogom kapni, egyéb aránt *Papiu Ilarianut* Szeben vidékinek tartottam, tanolt Szebeni Transumentben, Kolosvára jött *Popovics* név alatt, itten br. Szentkereszti Lászlónak correpetitora lett *Augustin* név alatt. Később Bécsbe vetődött Laurean nevet vévefel. Itten laktában szorgalmatos nyelv tanuló volt Francziául is itt kezdett tanulni. — az ezennel Nagyságodnak küldött Bukurestben 846 ki jött darabot Francia Oláh Német és Deák nyelveken egyszerre adta ki, az Oláh nyelven irtat Baricznak a' K Peterdi Olahpapak adtam. magamnak tartva a' Deákot. ezen német ki adást Nagyságodis tarcsa magának. küldöm Kővaritól Erdely nevezetesebb családi első felét, — Kővaritól nevárjan Nagyságod nyomossabb munkát. Ő nem szeret bajlodni a' Diplomakkal, inkább hitelt ad bármi könyü halotti beszédnek mintsem komolyabb Criticaalá venni valamit béketűrő lenne. — kezdetnek valami; — „a' ki többet tud írjon többet“ ez az ő elve. —

A' Páterrelis beszéltem. A Báthori László magyar-bibliája iránti nyugtatványáért Arankának a' mult Decemberbe irtt a' Csiksomlyoi klastromba, még nem látja késettnek a választ, azomba ujbol fog írni: a' Bibliat Természetesnek hiszi Antalfi mivel a' Tatár járás után a' Csiki Klastromot Bátoriak építették ujra, s ők adták a' kérdéses Bibliát az ujá alakult zárdának.

A mult Vasárnap Theara voltunk meghiva gr. Miko Imre ő Exlciajához — mű tudosokul! — Tunyogi Nagy Ferencz, Kriza, Vas, — Jakab Elek és csekelységem. Értekeztek a' Magyar Történetirol ki adatásuk felett. — én ajánlaltam a' Nagyságod által már meg indított Történeti Tár

folytatását, annyivalis inkább mivel Nagyságodnál a' 3^{dik} kötetis készen várja a Sajtót. — Külömben is elég csonka megszakadt darabokkal bírunk az eddig meg kezdett, de be-nem végzett kiadásoknak de nem fogadtatott el — Ujat-kel ki adni — ugyláczik a' hazaszeretet mellet mindég jó darab nyomtatékot tesz az egoizmusis. Természetes: Nagyságod közre munkálata nélkül, nemsokra mehetünk, ezért első én voltam föl szólítva Nagyságodtól ki nyerni az írásban találtató történeti írókat, de érettebb meg fontolás után illőbb, sikerdusabb eredményűnek találtatott, ha egész bizotmány alakban fel kerestetik Nagyságod: Tehát a' jövő ho az az Február 2^{dikán} gr Miko Imre, Wass Josef és a' kedves Tunyogi tanár Ur fognak Nagyságodnak udvarolni, — mit sub rosa eleve kívántam Nagyságoddal tudatni, és pedig annyivalis inkább, mivel Toldyis hasonló fe' kérdésben foglalkozik azért nem árt egy futo gondolat a' teendők meg fontolására!

Szabo Károlynak az 1533^{diki} Székely kronika hitelességének védelme, igazi lelki gyönyör volt a' Novemberi Uj Magyar Muzeumban olvashatnom alig várom a' Decemberei folytatását, — Képzelem Nagyságodis neki túrkózik öszve rontásához, pedig alig hiszem ha sükerül? Nagyságod koholtnak hiszi e kronikát, én pedig keves hozzá adásnál egyebet nem látok benne koholtnak. Többet azon keves adaléknál, melyet a felső Országi Minerva 836-i 4 kötete 16 lapján fordítva nem talállok.

Isten áldja Nagyságodat, erőben hosszú étellel hogy sok homályost történetünk mezején — földéríthessen.

Mike Sándor

A' Sándor Istv: Magyar könyvesházát, keresve a' Ref Collegium Könyvtárában Tanár Salamon Urhoz kellett folyamodnom, elő adva miokból keresem az említett könyvet: Salamon Ur meg kért juttassam emlékébe Nagyságodnak hogy nekie két prédikatioi vannak a' XVII. századból Nagyságodnak: az egyik czimjén elé jön: *Oszlo vágatás* — A másik az ifju Apafi fejedelemmé választásakor mondatott Nagyásitol Fogarasban. Melyeket némely fel világosítás végett nehaz Inceze bácsi által küldött volt által, nevezetesen mit tesz az a' *Oszlo vágatás*? — megvallom magamis szeretném tudni értelmét.

12.

Nagyságos Grof Ur!

Küldöm a' kívánt Urbéri Öszve iratokat, az el vesettek helyett 1847^{ról} az írónak minden helységért átallában 1 R forintot ígertem = 7 Rf, mivel szerfelett szorgos a' kiiratás — képzelheti Nagyságod az egész hazából — minden nyakra főre iratya — és három Cancellistánkál — több nincsen — ezekközzül is egyik honorarius a' gr Lázár számára irandók másolatára használok. Tehát nesokalja Nagyságod mert mások többet is fizetnek csak hogy célzt érhessenek.

Nagyon szomorit a' Nagyságod betegsége, valjon a Kolosvári Gőzferdő nem használna? itt sok reumában szenvedők szabadultak meg fájaldalmuktól. jó lenne próbát tenni. Az alakulandó Történeszi egyesület belől-

lemis okvetetlen Tudost akar faragni. — el-késtem — de valamit csak illenék hogy énis adjak, az 1683^{diki} kéziratánál gr Kornis Gáspárnak — egyebbel nem birak eztis Nagyságod másolatban már meg adta. — Szeretném ha azon magyarlevelek melyeket Nagyságod Döbrentei számára le-másolás végett át vett volt töllem, ha meg lennének. — ezekkel leg alább kis üdöre le-csilapittanám a' Tudos barátimat

Isten adjon Nagyságodnak egészséget ez minden Hazafinak Nagyságod irányában valo ohajtása!

alázatos szolgája
Mike Sándor

Kolosvárt Majus 26. 1855.

	Pengő
33. Balogh Ernő: Dr. Szádeczky-Kardoss Gyula	1.20
34. Kozsca Sándor: Históriai ének Bocs-kay Istvánról	1.20
35. Révész Imre: Méliusz és Kályn	2.50
36. Szabó T. Attila: Zilah helynévtörténeti adatai a XIV–XX. században	2.—
37. Lakatos István: Az új magyar műzene	1.20
38. Rass Károly: A mi regényirodalmunk	2.—
39. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1935. év	1.20
40. Monoki István: Romániában az 1935. évben megjelent román-magyar és magyar időségi sajtótermékek címjegyzéke	2.—
41. Szabó T. Attila: Nires–Szásznyires település, népiség, népesedés- és helynévtörténeti viszonyai a XIII–XX. században	2.50
42. Jancsó Elemér: Nyelv- és társadalom	1.50
43. Gyárfás Elemér: Gyárfás Elek útnaplója 1844-ből	1.50
44. Jászay Károly: Magyar luteránus megmozdulások Cluj-Kolozsváron 1798–1861	1.50
45. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1936. év	2.—
46. Kántor Lajos: Czegei gróf Wass Ottília, az Erdélyi Múzeum-Egyesület nagy jövevénye	2.—
47. Szabó T. Attila: A transylvan magyar társadalomkutatás	1.20
48. Lakatos István: A román zene fejlődéstörténete	2.—
49. Szabó T. Attila: Kelemen Lajos tudományos munkásságának negyven éve (1897–1937)	1.20
100. György Lajos: Dr. Bitay Árpád életrajzi adatai és tudományos munkássága	1.20
101. Szabó T. Attila: Dés helynevei	2.—
102. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1937. év	2.—
103. Makkai Endre–Nagy Ödön: Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez	4.—
104. Szabó T. Attila: Bábonytörténete és települése (68 képpel)	4.—
105. György Lajos: Az „Erdélyi Múzeum” története (1874–1937)	2.—
106. Fábán Béla: Nagyikend helynevei	1.—
107. Herepei János és Szabó T. Attila: Levéltári adatok faépítészünk történetéhez. I. Fatemplomok és haranglábak	2.—
108. Szabó T. Attila: Levéltári adatok faépítészünk történetéhez. II. Székelykapuk és fazarak	1.20
109. Kristóf György: Az erdélyi magyar vidéki hírlapirodalom története a kiegyezésig	2.—
110. György Lajos: Dr. Rajka László élete és tudományos munkássága	1.20
111. Lakatos István: A muzsikusz-Ruzitskák Erdélyben	1.20
112. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1938. év	2.—
113. Domokos Pál Péter: Zemlén János kéziratos énekeskönyve (XVII. sz.)	1.20
114. Szabó T. Attila: A kalotaszegi nagybirtokok jobbágságának szolgáltatása és adózása (1640–1690)	2.—
115. Nagy Géza: Geleji Katona István személyisége levelei alapján	1.20
116. Kántor Lajos: Párhuzam az Erdélyi Múzeum-Egyesület és az Astra megalkulásában és korai működésében	1.50
117. Palotay Gertrud: Árya Bethlen Kata fonalas munkái	2.—
118. Imre Lajos: A közművelődés mint társadalmi feladat	1.—

	Pengő
119. Balogh Artúr: A Nemzetek Szövetsége húsz évi működésének mérlege	1.20
120. György Lajos: A magyar nábob	1.50
121. K. Sebestyén József: A Cenke-hegyi Brassó vári temploma	1.50
122. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1939. év	2.—
123. Szabó T. Attila: Újabb adatok és pótlások kéziratos énekeskönyveink és verses kézirataink könyvészetéhez	1.50
124. Ady László: Magyarokpus helynevei	2.—
125. Nyárády E. Gyula: Kolozsvár környékének mocsárvilága	2.50
126. K. Sebestyén József: Régi székely népi eredetű műemlékeink	1.80
127. Biró Vencel: Gr. Batthyány Ignác (1741–1798)	1.—
128. Biró Sándor: A Tribuna és a magyarországi román közvélemény	4.—
129. Ferenczi István: Régészeti megfigyelések a limes dacicus északnyugati szakaszán	4.—
130. Herepei János: A dési református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói	2.50
131. Palotay Gertrud: Régi erdélyi himzés-minia-rajzok	2.50
132. Tóth Zoltán: Iorga Miklós és a székely román származásának tana	2.—
133. Jakó Zsigmond: Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának múltja és feladata	2.—
134. Entz Géza: A csicsókerezszi római katolikus templom	3.—
135. Kristóf György: Tudományos intézetek Erdélyben 1919-ig	2.—
136. Balogh Ödön: Néprajzi jegyzetek a csügg magyarokról	2.50
137. Debreczeni László: Szélgjegyzetek egy népművészetről szóló munkához	2.—
138. Imreh Barna: Mezőbány helynevei	3.—
139. Mikó Imre: A törvényhozási összeférhetetlenség	2.—
140. Biró Vencel: Gróf Zichy Domonkos Erdélyben	1.50
141. Entz Géza: A dési református templom	2.50
142. Tolnai Gábor: Gróf Lázár János, a Voltaire-fordító	1.—
143. Herepei János: Könyvészet, tanulmányok	5.—
144. Nagy Géza: Társadalmi ellentétek a régi erdélyi református egyházban	1.50
145. Tóth Zoltán: A román történettudomány és a székelyföldi románság kérdése	2.50
146. Kelemen Lajos: Radnótfája története	1.—
147. Szabó T. Attila: Dés települése és lakossága	2.—
148. Tavaszy Sándor: A két Apafi fejedelem	2.—
149. Németh Gyula: Körösi Csoma Sándor lelki alkata és fejlődése	2.50
150. Entz Géza: Szolnok-Doboka középkori műemlékei	3.—
151. Makkai László: Szolnok-Doboka megye magyarsága	2.—
152. Győrffy István: Erdély virágtalan növényei (Cryptogamae) a kutatás jövőt néző megvilágításában	3.—
153. Balogh Artúr: Erdély nemzetiségi kérdései	1.80
154. Vita Zsigmond: Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1940-ben és 1941-ben	1.50
155. György Lajos: A Benigni-könyvtár	1.—
156. Gazda Ferenc: Gr. Kemény József és Mike Sándor levelezése	2.50
157. Makkai László: Az erdélyi románok a középkori magyar oklevelekben	2.—
158. Vita Zsigmond: A Bethlen-kollégiumi színjátszás a XVII. és XVIII. században	1.50

Megrendelhetők az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában
Kolozsvár, Király-u. 14. ~ Postatakarék csekkeszámla: 31.851